

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Δ' ΤΕΥΧΟΣ 47^η ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2008

<http://macro-kosmos.uoa.gr> (=> η Φάρις)

Το Ξηροκάμπι
Περίοδος Α' 1966-1977

Η ΦΑΡΙΣ
Περίοδος Β' 1979-1981
Περίοδος Γ' 1992-2001
Περίοδος Δ' 2002-

Τριμηνιαία έκδοση του Συλλόγου Αποφοίτων Σχολείων Φάριδος

Έδρα: Ξηροκάμπι Φάριδος, Λακωνία

Συντακτική επιτροπή: Γεώργ. Θεοφ. Καλκάνης, Θεόδ. Στ. Κατσουλάκος,
Παναγ. Ηλ. Κομνηνός

Επιμελητής έκδοσης: Θεόδ. Στ. Κατσουλάκος,

Συρακουσών 101, Λαμπρινή, Αθήνα, τηλ. 210 2515864

Ταμίας: Ιωάννης Παν. Κονίδης, Ξηροκάμπι, τηλ.: 27310 35029

Η ΦΑΡΙΣ της Δ' περιόδου (2002-) ευρίσκεται (και) σε ηλεκτρονική μορφή στον δικτυακό τόπο: micro-kosmos.uoa.gr/faris

Ετήσια συνδρομή έντυπης μορφής: εσωτερικού 5 €, εξωτερικού 25 \$ Η.Π.Α.

Περιεχόμενα:

<i>Νεκταρίου Ι. Σκάγκου, Στοιχεία για την αμπελοκαλλιέργεια στην ευρύτερη περιοχή Ξηροκαμπίου κατά τους βυζαντινούς χρόνους</i>	3
<i>Βαγγέλη Σ. Λάσκαρη, Η ιταλική καραμπινιερία στο Ξηροκάμπι</i>	14
<i>Θεοδώρου Σ. Κατσουλάκου, Θεατρική παράδοση του Ξηροκαμπίου</i>	15
<i>Αημίτη Γ. Πρέβα, Ο ληστής Μουσάς</i>	17
<i>Μίμη Σ. Κουμουτσιδή, Μια παλιά συνέντευξη</i>	18
<i>Παναγιώτη Κ. Κούρταλη, Μια προπολεμική δώρεά στο Δημοτικό Σχολείο Αρκασάδων</i>	20
<i>Τάσου Α. Βολτή, Η Κουμουστά του παλιού καλού καιρού</i>	22
<i>Μαρίας Σαραντάκου - Αμοιρίδη, Μια μαρτυρία για τον θάνατο του Τουρκοβασίλη</i>	23
<i>Έρικας Α. Καπάκου, Τον καιρό της Κατοχής</i>	24
<i>Δημήτρη Θ. Κατσουλάκου, Ομαδικό προσκύνημα στους Γοράνους</i>	25
<i>Γεωργίου Π. Δάνου, Στην πατρίδα</i>	26
<i>Ιωάννη Γ. Παρηγόρη, Αρπακτικά στον Ταϊγγετο</i>	28
<i>Μαρίας Πουλακάκου - Παπαστράτη, Γράμμα από την ξενιτιά</i>	29
<i>Εκ της Φάριδος, Αλληλογραφία με τους αναγνώστες</i>	29
<i>Τζένης Ν. Καπετανάκου, Πίτσα Κ. Συκιώτου</i>	30
<i>Σταύρου Ε. Μανιάτη, Το νέο γήπεδο Ξηροκαμπίου</i>	32
<i>Μίμη Σ. Κουμουτσιδή, Μια φωτογραφία... μια ιστορία</i>	34
<i>Φωτεινής Δ. Χαντζάκου, Έκθεση λαϊκής παράδοσης</i>	35
<i>Προκόπη Σ. Βαφάκου, Συνάντηση παλιών συμμαθητών</i>	36
<i>Ποταμίτη, Παρουσίαση βιβλίου: «Στο πέρασμα του χρόνου. Ποταμιά Λακωνίας»</i>	37
<i>Πολιτιστικού Συλλόγου Ξηροκαμπίου, Ευχαριστήριο - κάλεσμα</i>	38
<i>Ιωάννη Ι'. Παρηγόρη, Οικολογική αδιαφορία</i>	39
<i>Η.Γ.Μ., Α.Π.Κ., Π.Σ.Ρ., Δ.Θ.Κ., Γ.Ι.Κ., Η.Ι.Α., Της αγοράς</i>	41
<i>Γιώργη Σ. Καραμπατέα, Με το φως της αγάπης</i>	43
<i>Συνδρομές</i>	43
<i>Γεωργίου Ε. Καραμπέλα, Πένθη - Γεώργιος Ν. Μπομπότσης (1930-2008)</i>	44
<i>Δημητρίου Γ. Λάσκαρι, Πένθη - Εύνομος Π. Ιατρίδης (1920-2008)</i>	44
<i>Βιβής Ξ. Κωτσιοτοπούλου, Τα νέα μας</i>	46

Εξώφυλλο: Το Δημαρχείο (φωτ. Μ. Σ. Κ.)

Ιστορικές μαρτυρίες για την αμπελοκαλλιέργεια στην περιοχή Ξηροκαμπίου

Η αμπελοκαλλιέργεια στην ευρύτερη περιοχή Ξηροκαμπίου¹ και γενικότερα στη Λακωνία κατά τους βυζαντινούς και μεταβυζαντινούς χρόνους υπακούει ως γεωργική παραγωγική διαδικασία στη γνωστή από την αρχαιότητα μακραίωνη παράδοση². Η καλλιέργεια της αμπέλου και η επακόλουθη παραγωγή οίνου στην συγκεκριμένη περιοχή αποκαλύπτουν βασικές κοινωνικές και οικονομικές δομές μιας τοπικής κοινωνίας που διαβιώνει στη διάρκεια των αιώνων στην περιφέρεια μεγάλων αστικών κέντρων, της Σπάρτης, του Μυστρά και της Μονεμβασιάς.

Για την αμπελοκαλλιέργεια στην περιοχή Ξηροκαμπίου κατά τους μέσους βυζαντινούς χρόνους (τον 10ο και 11ο αιώνα) αντλούμε έμμεσα πληροφορίες από τον Βίο³ και τη Διαθήκη⁴ του οσίου Νίκωνος (997-1005;)⁵. Από αμπέλια της ευρύτερης περιοχής της Σπάρτης παράγεται το κρασί που οι κάτοικοι της πόλης προσφέρουν στον οσιο Νικωνα και σε όσους εργάζονται για την ανέγερση του ναού του Σωτήρος Χριστού στο κέντρο της πόλης⁶. Ο προσφερόμενος οίνος όμως

¹ Η έρευνά μας δεν αφορά αποκλειστικά την κτηματική περιφέρεια του δ.δ. Ξηροκαμπίου, αλλά την ευρύτερη περιοχή μέσα στα διοικητικά όρια του Δήμου Φαρίδος με έδρα το Ξηροκάμπι. Πρόκειται για μια γεωγραφική ενότητα που εκτείνεται στην ορεινή και ημιορεινή ζώνη της νοτιοανατολικής πλευράς του Ταυγέτου και στην πεδινή ζώνη της κοίτης Λακεδαίμονος παρα των ποταμώ Ευρατά.

² Γ. Α. Πίκουλας, *Η αμπέλις και ο οίνος στην Πελοπόννησο κατά την Αρχαιότητα*, Πελοποννησιακά 21 (1995), 264-288 κυρίως 271, 275, 279.

³ Ο Βίος του οσίου Νικωνος συνταχθηκε κατά τον Λαμψίδη σταδιακά σε τρεις φάσεις στον 11ο ή 12ο αιώνα και αποτελείται από δύο μέρη, τη βιογραφία και τα θαύματα. Οδ. Λαμψίδης, *Ο εκ Ποντού οσιος Νίκων ο Μετανοείτε (κείμενα-σχόλια)*, Αθήναι 1982, 317-320, 335-344, 349-350, 354-380. Πβ. D. F. Sullivan, *The Life of Saint Nikon. Text, Translation and Commentary*, Brookline, Massachusetts 1987, 2-8. Για τη διχογνωμία των ερευνητών στο ζήτημα της χρονολόγησης στη γραφή του Βίου βλ. συνοπτικά Α. Σαββίδης, *Ο Λάκων Ιωάννης Άρατος και οι Ιουδαίοι της Σπάρτης στα τέλη του 10ου μ. Χ. αιώνα*, Βυζαντινά Μελέται 6 (1994), 127-128.

⁴ Λαμψίδης, *Νίκων*, ο.π., 241-256, κυρίως 246-249.

⁵ Για το ζήτημα της χρονολόγησης της κοίμησης του οσίου βλ. Λαμψίδης, *Νίκων*, ο.π., 377, 421, 477, όπου θεωρεί ότι είναι το έτος 1005 και λίγο πριν, οπότε και γράφθηκε το πρώτο τμήμα του Βίου. Πβ. Sullivan, *Nikon*, ο.π., 7, 9, 19, όπου θεωρεί ότι ο όσιος απεβίωσε στα τέλη του 10ου αιώνα.

⁶ Sullivan, *Nikon*, ο.π., 126 (κεφ. 36.21-32 και κεφ. 37.1-8). Λαμψίδης, *Νίκων*, ο.π., 74 (κεφ. 27.6-21), 193 (κεφ. 27.31-34), 194 (κεφ. 27.1-13). Το απόσπασμα περί του οίνου, όπως παραδίδεται στον Βαρβεριανό κώδικα 583 και τον Κουτλουμουσιανό κώδικα 210, ανήκει σύμφωνα με την χρονολογική κατάτμηση του Βίου που υποστήριξε ο Λαμψίδης (ο.π., 356-380) στο α' τμήμα, το οποίο γράφθηκε στα 1005-1025. Για τον ναό του Σωτήρος Χριστού στη Σπάρτη που μετά

σπάνια είναι εύγευστος και κατάλληλος προς πόση. Σε μια περίπτωση μάλιστα ο οίνος που προσφέρουν οι πτωχότεροι κάτοικοι της Σπάρτης χαρακτηρίζεται *έξωρος και δριμύτατος λίαν, ως και από μόνης τῆς όσφρήσεως άποτροπίας είναι και άποτος*⁷. Για τον λόγο αυτό ο όσιος στέκεται πάνω από το δοχείο με τον έξωρον οίνο και προσπαθεί να τον καταστήσει πόσιμο με προσευχή και επίκληση στο Θεό. Η τελική μετατροπή του παλαιού και αποτρόπαιου κρασιού σε κατάλληλο και εύγευστο οίνο παραλληλίζεται με το θαύμα του Χριστού στην Κανά και αποκτά ιδιαίτερη συμβολική σημασία καθώς φαίνεται πως ενισχύει την πίστη όσων εργάζονται κάτω από δύσκολες συνθήκες για την ανοικοδόμηση του ναού του Σωτήρος. Από αυτό το κρασί πίνουν αρκετές μέρες οι οικοδόμοι και ευφραίνονται δοξάζοντας τον Θεό.

Στη Διαθήκη του οσίου Νίκωνος ορίζεται ότι μετά την κοίμηση του οσίου ο στρατηγός και ο κριτής του θέματος της Πελοποννήσου θα αναλάμβαναν την προστασία του ναού του Σωτήρος και θα έπαιρναν ως αντάλλαγμα για τις υπηρεσίες τους πέντε μετρίτá κρασί και ένα κοφίνι μήλα⁸. Το κρασί θα προερχόταν από αμπελώνες στα μετόχια του ναού που βρίσκονταν στα χωριά Σλαβοχώρι, Παρόρι και Περισού⁹.

Αν και η αμπελοκαλλιέργεια, όπως διαπιστώνεται, ήταν γνωστή παραγωγική διαδικασία στην ευρύτερη περιοχή της Σπάρτης κατά τους μέσους βυζαντινούς χρόνους, ωστόσο το παραγόμενο κρασί φαίνεται ότι δεν μπορούσε ακόμη να συναγωνισθεί ένα άλλο σπουδαίο προϊόν της περιοχής, το λάδι, το

την κοίμηση του οσίου Νίκωνος λειτούργησε ως καθολικό μοναστηριού, αφιερωμένο στη μνήμη του οσίου βλ. Ελένη Κουρίνου-Πίκουλα, *Ο ναός του οσίου Νίκωνος του Μετανοείτε*, Λακωνικά Σπουδαί 14 (1998), 88-104, κυρίως 90, 91, 93, 97-103. Για τον χαρακτήρα της μονής ως βασιλικής και πατριαρχικής βλ. Λαμψίδης, *Νίκων*, ό.π., 254, 457-458.

⁷ Sullivan, *Νίκων*, ό.π., 126. Για τη λέξη *έξωρος* βλ. H. Liddell-R. Scott-M. Κωνσταντινίδη, *Μεγά λεξικόν της ελληνικής γλώσσης*, Αθήναι 1997 (ανατ.), στο λήμμα *έξωρος, παλαιός, άκαιρος, ό έξω τῆς ώρας τῆς νεότητος, ό παρηκμακώς*.

⁸ Λαμψίδης, *Νίκων*, ό.π., 254: *Άκόμι θέλω έγώ ότι αύτην τήν Εκκλησίαν μετά τόν θάνατόν μου, νά τήν έξουσιάζη ό στρατηγός, και ό κριτής όποϋ ήθελαν βαλθῆ, πέρνοντες από δ' αύτην πέντε μετρίτá κρασίον και ένα Κοφίνιον μήλα*. Για τον όρο μετρητό που είναι πιθανό να χρησιμοποιείται στη δημώδη γλώσσα ως συνώνυμος του μέτρον βλ. Μ. Γερολυμάτου, *Πελοποννησιακές μονές και έξουσία (10ος-11ος αι.)*, Ο Μοναχισμός στην Πελοπόννησο 4ος-15ος αι., επιμ. Β. Κόντη, Αθήνα 2004, 41, σημ. 22.

⁹ Λαμψίδης, *Νίκων*, ό.π., 255, 256. Για τα τοπωνύμια Σλαβοχώρι-Σκλαβοχώρι (σημ. Αμύκλες), Παρόρι (σημ. Παρόρι), Περισού (Αφισού;) βλ. Κ. Μέρτζιος-Θ. Παπαδόπουλος, *Ο Μυστράς και η περιφέρειά του εις τα αρχεία της Βενετίας κατά την Ενετοκρατίαν (1687-1715)*, Λακωνικά Σπουδαί 12 (1994), 204, 205, 206, 216, 219, 220, 233, 235, 237, 238, 246, 295, 300, 303, όπου διαπιστώνεται κατά τον 17ο αι. η ύπαρξη αμπελοκαλλιέργειας στην περιφέρεια της ευρύτερης περιοχής του Μυστρά, στην οποία βρίσκονται οι εν λόγω οικισμοί. Β. Παναγιωτόπουλος, *Πληθυσμός και οικισμοί της Πελοποννήσου 13ος - 18ος αιώνας*, Αθήνα 1985, 282, 283, 284, 307, 308, 309.

οποίο εμπορεύονταν κατά τον 12ο αιώνα οι Βενετοί στη Σπάρτη¹⁰. Έτσι, τον 10ο αιώνα ο έξωρος οίνος στον Βίο του οσίου Νίκωνος, πολύ πριν αποκτήσει φήμη ο Μονεμβάσιος οίνος των επομένων αιώνων, είναι δυνατόν πέρα από την ρητορεία και τον κοινό τόπο του θαύματος να υποκρύπτει υπαρκτά προβλήματα στην οινική παραγωγή της περιοχής, τα οποία πιθανώς σχετίζονται με τις συνήθειες, τη διαφορετικότητα και την έλλειψη οινόφιλων απαιτήσεων ενός σύμμεικτου πληθυσμού της λακωνικής γης, των εγχωρίων και των επήλυδων Σλάβων¹¹. Η υπόθεση αυτή ενισχύεται από το γεγονός ότι η αμπελοκαλλιέργεια και η οινοπαραγωγή, σύμφωνα με τη Διαθήκη, εντοπίζεται στο Σλαβοχώρι της Σπάρτης, δηλαδή σχετίζεται με την παρουσία Σλάβων¹², οι οποίοι προτιμούσαν τον ζύθο που παρασκεύαζαν από κριθάρι, παρά το κρασί¹³. Είναι αμφίβολο αν η

¹⁰ Μ. Κορδώσης, *Το εμπόριο στη βυζαντινή Λακωνία (Θ' αι. – 1204)*, Πρακτικά Α' Τοπικού Συνεδρίου Λακωνικών Μελετών (Μολάοι 5-7 Ιουνίου 1982), Αθήναι 1983, 108-110.

¹¹ Για τις διαφορετικότητες στον πληθυσμό της Λακωνίας κατά τους μέσους βυζαντινούς χρόνους σε εθνοφυλετικό, θρησκευτικό και κοινωνικό επίπεδο βλ. Η. Αναγνωστάκης, *Η θέση των ειδωλολατρών στο Βυζάντιο. Η περίπτωση των «Ελλήνων» του Προρφυρογέννητου*, Πρακτικά Ημερίδας. Οι περιθωριακοί στο Βυζάντιο (9 Μαΐου 1992), επιμ. Χρ. Α. Μαλιτζού, Αθήνα 1993, 27-32, 41-43· του ιδίου, *Το επεισόδιο του Αδριανού. «Πρόγνώσις» και «τελεσθέντων δηλώσις»*, Πρακτικά του Β' Διεθνούς Συμποσίου. Η επικοινωνία στο Βυζάντιο, επιμ. Ν. Γ. Μοσχονάς, Αθήνα 1993, 211-215· Ν. Οικονομίδης, *Οψιμη ιεραποστολή στη Λακωνία, Ο Μοναχισμός στην Πελοπόννησο 4ος – 15ος αι.*, επιμ. Β. Κόντη, Αθήνα 2004, 31-35· Ρ. Ούιτ, *Οι εθνικές σχέσεις στη μεσαιωνική Λακωνία*, στο *Η Μεσαιωνική Λακωνία*, Αθήναι 2003, 48-61· Φ. Μαλιγκούδης, *Η Θεσσαλονίκη και ο κόσμος των Σλάβων. Εισαγωγικά δοκίμια*, Θεσσαλονίκη 1997, 149-161, ιδίως 155-156.

¹² Για την παρουσία σλαβικού πληθυσμού στην πεδιάδα του Ευρώτα-Έλους, σύμφωνα με την γλωσσική εξέταση των τοπωνυμίων βλ. Μ. Κορδώσης, *Η σλαβική εποίκιση στην Πελοπόννησο με βάση τα σλαβικά τοπωνύμια*, *Δωδώνη* 10 (1981), 416 (ο οικισμός Σλαβοχώρι-Σκλαβοχώρι-σημ. Αιγκλές)· Σ. Β. Κουγέας, *Περί των Μελιγκών του Ταυγέτου εξ αφορμής ανεκδότου βυζαντινής επιγραφής Λακωνίας*, Πραγματεία της Ακαδημίας Αθηνών 15/3 (1950), 17 (τοπωνύμιο Τσαούση-σημ. Αγία Κυριακή κοντά στο Σκλαβοχώρι). Πρόσθεσε επίσης το τοπωνύμιο Τσαούσι/Τζάσι (σημ. Περιστέρι) στην περιοχή του Έλους. J. M. Wagstaff, *The development of rural settlements. A study of the Helos Plain in Southern Greece*, Anebury 1982, 61-62. Βλ. επίσης Μαλιγκούδης, *Η Θεσσαλονίκη*, ό.π., 141-142, 143. Το τοπωνύμιο Πολοβίτσα νότια της Σπάρτης (< σλαβ. pol «μισό») αποκαλύπτει κανόνες που διέπουν τις γεωργικές σχέσεις κατά τη βυζαντινή περίοδο, δηλαδή τον κανόνα της ημισείας, ενώ το σλαβικό τοπωνύμιο Μιτάτοβα (σημ. Αγραπιδούλα) που απαντά ήδη από το 14ο αιώνα σχηματισμένο από τον βυζαντινό όρο μητάτον «δωρεάν στέγη και τροφή σε απεσταλμένους του αυτοκράτορος, είτε σε στρατιωτικές μονάδες που στρατοπέδευαν στην περιοχή» συνηγορεί υπέρ της συμβίωσης ντόπιου και σλαβικού πληθυσμού. Για την σλαβική εγκατάσταση στη Λακωνία κατά τον 7ο αιώνα βλ. Φ. Μαλιγκούδης, *Σλάβοι στη Μεσαιωνική Ελλάδα*, Θεσσαλονίκη 1991, 28 σημ. 17, 42, 85, 96-97· του ιδίου, *Η Θεσσαλονίκη*, ό.π., 47, 140.

¹³ A. Diller, *The Scholia on Strabo*, *Traditio* 10 (1954), 35, όπου ο σχολιαστής του Στράβωνα, πιθανόν ο μητροπολίτης Καισαρείας Αρέθας (αρχές 10ου αι.), σημειώνει ζύθος· οίνος από

κακή ποιότητα της οινικής παραγωγής οφείλεται σε μεταστροφή του εγχώριου πληθυσμού από την παραδοσιακή κατανάλωση οίνου σε εκείνη του σλαβικού ζύθου. Πιθανότερο είναι η οινοπαραγωγή στο Σλαβοχώρι να υποδεικνύει σταδιακή μεταστροφή των ζυθοποτών Σλάβων στην αμπελοκαλλιέργεια και οινοποισία που επέβαλε ο εκχριστιανισμός τους¹⁴. Η υιοθέτηση άλλωστε της οινοποισίας από τους Σλάβους αποτυπώνεται στα σλαβικά τοπωνύμια που εντοπίζονται στην Έξω Μάνη και δηλώνουν αμπελοκαλλιέργεια και παραγωγή οίνου¹⁵.

Στους ύστερους βυζαντινούς χρόνους, σπότε πυκνώνουν οι μαρτυρίες για την αμπελοκαλλιέργεια και την παραγωγή οίνου στη Λακωνία, αμπέλια καλλιεργούνται στην πεδινή ζώνη της ευρύτερης περιοχής Ξηροκαμπίου (Αρκασάς, Λεύκη), καθώς επίσης στην ημιορεινή ζώνη γειτονικών περιοχών (Δαφνί, Πετρίνα). Τον 14ο αιώνα το μεγαλύτερο τμήμα της περιοχής Ξηροκαμπίου περιλαμβάνεται στην εδαφική περιφέρεια της Μονεμβασίας, όπου προσοδοφόροι αμπελώνες¹⁶ είχαν μεγάλο μερίδιο συμμετοχής στην παραγωγή του φημισμένου Δωρικού ή Μονεμβάσιου οίνου ή *vinum de Malvasia* που εξαγόταν από το λιμάνι της ομώνυμης πόλης¹⁷. Σύμφωνα με χρυσόβουλλο λόγο που εξέδωσε το 1314 ο

κριθών ἀρτητός. οὕτω καὶ τὸ Σκλαυηνῶν ἔθνος τὰ περὶ τὸν οἶνον χρῶνται. Για την παρασκευή ζίτου κατά το 14ο αιώνα βλ. J. Longnon-P. Topping, *Documents sur le régime des terres dans la principauté de Morée au XIVe siècle*, Paris 1969, 123.36, 191 και σημ. 100.

¹⁴ T. Zivkovič, *South Slavs' Wine Culture in The Early Middle Ages: The Byzantine Influence*, Τέχνη και τεχνική στους οινεῶνες της Β. Ελλάδος, Πρακτικά 9ου Τριήμερου Εργασίας, ΠΤΙ ΕΤΒΑ, Αθήνα 2002, 127-137.

¹⁵ M. Vasmer, *Die Slaven in Griechenland*, Leipzig 1970, 170· Ph. Malingoudis, *Studien zu den slavischen Ortsnamen Griechenlands. I. Slavische Flurnamen aus der messenischen Mani*, Wiesbaden 1981, 66, 98, 116, 185. Πρόκειται για τον οικισμό Σαϊδόνα (< σλαβ. sadъ «κήπος, αμπελώνας»), το μικροτοπωνύμιο Βίνινα (< σλαβ. vino «οίνος» + σλαβική κατάληξη -νι) στην ευρύτερη περιοχή της Λαγκάδας και τον συνοικισμό της Πλάτσας Λοσνά (< σλαβ. loza «κλήμα»). Βλ. επίσης του ιδίου, *Toponymy and History. Observations concerning the Slavonic toponymy of the Peloponnese*, Cyrillomethodianum VII, Θεσσαλονίκη 1983, 99-111.

¹⁶ F. Miklosisch-J. Müller, *Acta et Diplomata graeca medii aevi sacra et profana*, τ. Ε', Vindobonae 1887, 161-165, κυρίως 164-165· H. Kalligas, *Byzantine Monemvasia. The Sources*, Monemvasia 1990, 265, αρ. 16.

¹⁷ Για τη διεξαγωγή εμπορίου με μονεμβάσιο οίνο από το λιμάνι της Μονεμβασίας τον 13ο και 14ο αιώνα βλ. A. Heisenberg, *Neue Quellen zur Geschichte des lateinischen Kaisertums und der Kirchenunion. III. Der Bericht des Nikolaos Messarites über die politischen Ereignisse des Jahres 1214*, Quellen und Studien zur spätbyzantinischen Geschichte (Variorum Reprints: London, 1973), 21, αρ. III· G. L. F. Tafel-G. M. Thomas, *Urkunden zur ältesten Handels-und Staatsgeschichte der Republik Venedig*, τ. III, Vienna 57, 240-241· J. Fr. Boissonade, *Anecdota Nova*, Paris 1844, ανατ. Hildesheim 1962, 216· Fr. Balducci Pegolotti, *La Pratica della Mercatura*, έκδ. Allan Evans, Cambridge Mass., 1936, 24· Ch. Potvin, *Oeuvres de Ghillebert de Lannoy*, Louvain 1878, 64· D. A. Zakythinos, *Le Despotat grec de Morée*, τ. 2ος, *Histoire politique*, London 1975 (ανατύπωση και επαυξημένη έκδοση από Χρύσα Μαλτέζου, Variorum), 249.

Ανδρόνικος Β' Παλαιολόγος¹⁸, η σημερινή περιοχή Ξηροκαμπίου βρισκόταν υπό την εκκλησιαστική δικαιοδοσία του μητροπολίτη Μονεμβασίας. Η οροθετική γραμμή της Μητρόπολης διερχόταν από την μονή του Αγίου Γεωργίου στο Λυκοβουνό, την μονήν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, τὴν εἰς ὄνομα τιμωμένην καὶ αὐτὴν τῆς Ἐλεούσης, οὖσαν πλησίον τῆς κώμης τοῦ Ἀρκασᾶ, καὶ συνέχιζε στὴν κώμην ὀνομαζομένην Σοχᾶ, εὐκτήριον τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, ἐπικεκλημένον Πενταδάκτυλον...¹⁹. Η μονή της Παναγίας Ελεούσης κοντά στον Αρκασά ταυτίζεται με το σημερινό μοναστήρι της Παναγίας Κούμπαρη στην περιοχή Ξηροκαμπίου²⁰, το οποίο ασφαλώς διέθετε αμπελώνες που αποτελούσαν βασική πηγή εισοδήματος, όπως παρατηρείται σε ανάλογες περιπτώσεις μοναστηριακών γαιοκτημόνων²¹.

Στη γειτονική περιοχή, άλλωστε, του Δαφνίου, διαπιστώνεται την ίδια περίοδο (14ο αι.) καλλιέργεια αμπελιών. Η επιγραφή που σώζεται σε κιονίσκο στο Μουσείο της Σπάρτης και χρονολογείται στο α' μισό του 14ου αιώνα, περιλαμβάνει την αναγραφή τριών ιδιοκτησιών που αφιερώνονται από την επισκοπή Αμυκλών²², από τον μητροπολίτη Χριστιανουπόλεως²³ και από τους

¹⁸ Για τα προβλήματα σχετικά με την χρονολόγησή του χρυσόβουλλου βλ. Kalligas, *Monembasia*, ὁ.π., 112-113, 228-239, 231, 259, σημ. 8, 266 αρ. 17· Χ. Καλλιγά, *Η βυζαντινή Μονεμβασία και οι πηγές της ιστορίας της*, μτφρ. Μ. Μπλέτας, Αθήνα 2003, 301-316, 351, αρ. 17. Για το κείμενο του χρυσόβουλλου που έχει εκδοθεί με τη λανθασμένη χρονολογία 1293, βλ. Miklosich-Müller, *Acta et Diplomata*, τ. Ε', ὁ.π., 155-161· St. Binon, *L'histoire et la légende de deux chrysobulles d'Andronic II en l'honneur de Monembasie. Macaire ou Phrantzais?*, *Échos d'Orient* 37 (1938), 310-311.

¹⁹ Για την οροθετική γραμμή της μητρόπολης Μονεμβασίας βλ. Τ. Α. Γριτσόπουλος, *Ιστορικές και τοπογραφικές αναζητήσεις ανά την περιοχή της κοίλης Λακεδαίμονος*, Πρακτικά Α' Τοπικού Συνεδρίου Λακωνικών Μελετών (Μολάοι 5-7 Ιουνίου 1982), Αθήνα 1982-1983, 223-224· του ιδίου, *Μονή Κουμπαρη Λακωνίας*, *Λακωνικά Σπουδαί* 1 (1971), 174-176· Kalligas, *Monembasia*, ὁ.π., 223-226, πίν. 3· Γ. Α. Πίκουλας, *Τα όρια της μητροπόλεως Μονεμβασίας*, *Λακωνικά Σπουδαί* 10 (1996), 395-403. Βλ. επίσης Γ. Λαμπρινάκος, *Η Χρύσαφα Λακωνίας. Ο χώρος, ο χρόνος και οι άνθρωποι*, *Σπάρτη* 2004, 50, 176.

²⁰ Γριτσόπουλος, *Μονή Κουμπαρη*, ὁ.π., 176.

²¹ Ν. Ι. Σκάγκος, *Η αμπελοκαλλιέργεια στη Λακωνία κατά τους βυζαντινούς χρόνους*, στα Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου Μονεμβάσιος-Μονοβας(ι)ά-Malvasia, Ε.Ι.Ε.-Ι.Β.Ε.-Οίνον ιστορώ, V, επιμ. Η. Αναγνωστάκης, Αθήνα 2008, 223-258.

²² Για την επισκοπή Αμυκλών βλ. Αγνή Βασιλικοπούλου, *Το κάστρο του Νίκλη και η επισκοπή Αμυκλών*, *Πελοποννησιακά* 17 (1990), 497-503, κυρίως 499· Τ. Α. Γριτσόπουλος, *Η Εκκλησία της Πελοποννήσου μετά την Άλωσιν. Η Μητρόπολις Λακεδαιμονίας*, *Πελοποννησιακά* 18 (1989-1990), 111-115· Zakythinis, *Le Despotat*, τ. 2ος, ὁ.π., 284· E. Kislinger, *Αμύκλιον επισκοπή της μητροπόλεως Λακεδαιμονίας*; *Βυζαντιναί Μελέται* 2 (1989), 81-82.

²³ Το 1081 η Χριστιανούπολη υψώνεται σε αυτοκέφαλη μητρόπολη. Βλ. σχετικά Βασιλικοπούλου, *Η εκκλησιαστική οργάνωση της Πελοποννήσου*, ὁ.π., 201· Zakythinis, *Le Despotat*, τ. 2ος, ὁ.π., 271, 286-288. Η μητρόπολη Χριστιανουπόλεως απαντάται και στους

κατοίκους του οικισμού της Βρύσης κοντά στο Μυστρά, σε κάποιο ναό με τον τάφο αγίου, πιθανόν στην μονή του οσίου Νίκωνος, προκειμένου να εκτελείται τρεις φορές την εβδομάδα θεία λειτουργία²⁴. Από την επισκοπή Αμυκλών προέρχεται τὸ ἀμπέλιον τοῦ Γερανοῦ²⁵, ἀπὸ τὴν επισκοπή Χρωστιανουπόλεως τὸ ἀγριάμπελον τῆς Δάψνου²⁶, (καὶ) ἐξ ἀγορ(ᾶς) τῶν Βρισυοτ(ῶν)²⁷ εἰς τὴν αὐτὴν

υστεροβυζαντινούς χρόνους, ὅποτε ὁ μητροπολίτης ἔδρευε στὴν Ἀρκαδία (σημερ. Κυπαρισσία) καὶ στὸ Λεοντάρι.

²⁴ D. Feissel–A. Philippidis-Braat, *Inventaires en vue d'un recueil des inscriptions historiques de Byzance, III. Inscriptions du Péloponnèse (à l'exception de Mistra)*, Travaux et Mémoires 9 (1985), 322-324, αρ. 63 (με βιβλιογραφία), πίν. XVIII, 4-6.

²⁵ Για τὴν θέση τοῦ Γερανοῦ βλ. Κ. Ζησίου, *Επιγραφαὶ Λακωνικῆς*, Αθηνά 3 (1891), 431, ὅπου προτείνει τὴν ταύτιση με τὸ ἀνθρωπωνύμιον Γοράνος που ἔδωσε τὴν ονομασία τοῦ ομώνυμου οικισμού στὸν Ταῦγετο. Πβ. Feissel–Philippidis-Braat, *Inscriptions*, ὅ.π., 324, ὅπου δὲν ἀποδέχονται τὴν ταύτιση. Τὸ τοπωνύμιον Γοράνοι–Goranius–Γκοράνοι–Γοράνος ἀπαντᾶται στα τέλη τοῦ 17οῦ αἰῶνα εἴτε ὡς ζευγολατεῖο τοῦ Δαφνίου εἴτε ὡς οικισμός [Μέρτζιος–Παπαδόπουλος, *Λακωνικαὶ Σπουδαί* 12 (1994), ὅ.π., 214, 234, 246, 261, 300, 303· A. Pacifico, *Breve descrizione corografica del peloponneso ò Morea*, Venezia 1704, 132· Κ. Ντόκος, *Breve Descrittione del Regno di Morea. Αφηγηματικὴ ἱστορικὴ πηγὴ ἢ επίσημο ἔγγραφο τῆς Β' Βενετοκρατίας στὴν Πελοπόννησο*, Εἰσα καὶ Ἑσπέρια 1 (1993), 117· Παναγιωτόπουλος, *Πληθυσμός*, ὅ.π., 308]. Στὴν περιοχὴ τῆς Λακεδαιμονίας ἀπαντᾶται στα τέλη τοῦ 17ου–αρχῆς 18ου αἰῶνα ἡ ὀλιγοκατοικήτη θέση Geranu ἢ Γελασοῦ [Pacifico, *Breve descrizione*, ὅ.π., 132· Μέρτζιος–Παπαδόπουλος, *Λακωνικαὶ Σπουδαί* 12 (1994), ὅ.π., 250]. Επίσης, στὴν περιοχὴ τοῦ Γυθείου Μάνης ἐντοπίζεται τὸ τοπωνύμιον Ἀγερανός, ὅπου ἰδρύθηκε τὸ α' μισό τοῦ 18ου αἰῶνα ὁ ομώνυμος οικισμός (Κ. Κόμης, *Πληθυσμός καὶ οικισμοὶ τῆς Μάνης 15ος–19ος αἰῶνας*, Ἰωάννινα 1995, 265). Στὴν Μπαρδούνια τῆς Μάνης ἀπαντᾶται τὸν 18ο αἰῶνα τὸ ἐπώνυμο Γερανός [Κ. Κόμης, *Βενετικὰ κατὰστιχα Μάνης–Μπαρδούνιας (ἀρχῆς 18ου αἰῶνα)*. Τεκμήρια οικονομίας καὶ ἱστορικῆς δημογραφίας, Αθήνα 1998, 47, 129-130].

²⁶ Για τὴν θέση «τῆς Δάψνου» που ἴσως ταυτίζεται με τὸ σημερινὸ Δαφνὶ Λακεδαιμόνος βλ. Ζησίου, *Επιγραφαὶ Λακωνικῆς*, ὅ.π., 431, ὅπου προτείνει τὴν ὀρθὴ ἀνάγνωσι «τῆς Δάφνου». Πβ. Feissel–Philippidis-Braat, *Inscriptions*, ὅ.π., 324, ὅπου δὲν ἀποδέχονται τὴν ταύτιση. Για τὸν σημερινὸ οικισμό Δαφνὶ που ἀπαντᾶται ἀπὸ τα τέλη τοῦ 17ου αἰῶνα ὡς «Δαφνὶ (το)» καὶ σε μια περίπτωση ὡς «Δάφνη (η)» βλ. Μέρτζιος–Παπαδόπουλος, *Λακωνικαὶ Σπουδαί* 12 (1994), ὅ.π., 234, 244, 246, 261, 300, 303, 347· Παναγιωτόπουλος, *Πληθυσμός*, ὅ.π., 284, 308· Γ. Νικολάου, *Ειδήσεις γιὰ τὴν ἐπιβολὴ ἀγγαρίας στὴν Provincia di Laconia κατὰ τὴν περίοδο τῆς Β' Βενετοκρατίας*, *Λακωνικαὶ Σπουδαί* 13 (1996) 421, 424· τοῦ ἰδίου, *Δημογραφικὲς καὶ οικονομικὲς συνέπειες τῆς κυριαρχίας τῶν Τουρκαλβανίων στα Βαρδουνοχώρια Λακωνίας τὴν περίοδο τῆς δευτέρης τουρκοκρατίας*, *Λακωνικαὶ Σπουδαί* 16 (2002), 362. Ἡ ὑπαρξὴ ἀμπελοκαλλιέργειας κατὰ τὸν 17ο καὶ 18ο αἰῶνα στὴν ἐγγύς περιφέρεια τοῦ Δαφνίου ἴσως κρυπτογραφεῖται στὴν ἴδια τὴν ονομασία τοῦ οικισμού που μπορεῖ νὰ ἀποδοθεῖ στὸ φυτὸν «δαφνὶ ποικιλία ἀμπέλου». Θ. Χελντράιχ, *Λεξικὸ τῶν δημοτῶν ὀνομάτων τῶν φυτῶν τῆς Ἑλλάδος με ἐπιστάσια καὶ συμπληρώσεις Σπυρίδωνος Μηλιαρακῆ*, Αθήνα 1980 (ἐπανέκδ. Τολίδη), 144.

²⁷ Μνεῖα γιὰ τὸ περί τὸ Καστρίον χωρίον τὴν Βρύσιν μετὰ πάσης τῆς αὐτοῦ νομῆς καὶ περιοχῆς ἀπαντᾶται σε χρυσόβουλλο λόγο που ἐξέδωκε τὸ 1449 ὁ Κωνσταντῖνος

τοποθεσύναν χωράφ(ια) και άγριάμπελα έλευθερικά²⁸. Για τα αμπέλια της επισκοπής Αμυκλών και του μητροπολίτη Χριστιανουπόλεως, σύμφωνα πάντοτε με την επιγραφή, χρησιμοποιείται ο όρος *ανάκαμπτικῶς*²⁹, γνωστός και από άλλες δύο επισκοπικές πράξεις σε επιγραφές στο Μυστρά του 14ου αιώνα (1312/13³⁰ και 1339³¹), όπου αναφέρονται οι *ανάκαμπτικῶς έχοντες*³². Πρόκειται για ανεξάρτητους καλλιεργητές που είχαν αρχίσει να καλλιεργούν τη γη μετά από μια περίοδο εγκατάλειψης και με την υποχρέωση να καταβάλουν έναν ετήσιο φόρο (*ανάκαμψις*) υπολογιζόμενο σε υπέρπυρα³³. Οι *ανάκαμπτικῶς έχοντες* συνήθως διεκδικούσαν δικαιώματα κυριότητας και νομής στις εκκλησιαστικές κτήσεις που καλλιεργούσαν³⁴. Ωστόσο, το μόνο δικαίωμα που τους αναγνωριζόταν ήταν η μεταβίβαση της γης στους απογόνους τους, προκειμένου να υπηρετούν την Εκκλησία³⁵.

Στον μητροπολιτικό ναό του Αγίου Δημητρίου στο Μυστρά, στους κίονες της κιονοστοιχίας έχουν χαραχθεί επιγραφές που αφορούν σε κτητορικές πράξεις

Παλαιολόγος, προκειμένου να επικυρώσει υπέρ των υιών του Γεωργίου Γεμιστού (φιλοσόφου του Μυστρά) Ανδρονίκου και Δημητρίου παλαιότερη δωρεά, η οποία είχε γίνει σε αυτούς με αργυρόβουλλο από τον αδελφό του Θεόδωρο Β' Παλαιολόγο. Σ. Β. Κουγέας, *Χρυσόβουλλον Κωνσταντίνου του Παλαιολόγου. Πρωτόγραφον και ανέκδοτον δι' ου επικυρούνται δωρεαι εις τοις υιοις του Γεμιστού (1449)*, Ελληνικά 1 (1928), 371-400, ιδίως 374, 375-377, 379, 399-400. Feissel-Philippidis-Braat, *Inscriptions*, ό.π., 322-324, αρ. 63. Η θέση ταυτίζεται πιθανοτάτα με την γνωστή Κρύα Βρύση που αναβλύζει νερό παρά το Βρυσιάτικο ρέμα στον σημερινό οικισμό Καστόρι (πρώην Καστανιά). Στον χάρτη του Battista Agnese (1554) απαντάται η θέση Βρύση (*vrissi*) ανάμεσα στην Αγόριανη (*gorenes*) και το Καστρί (*castri*), A. Bon, *La Morée Française. Recherches historiques, topographiques et archéologiques sur la principauté d' Achaïe (1204-1430)*, Paris 1969, 34, σημ. 3, πίν. 9.

²⁸ Για τον όρο ελευθερικά, δηλαδή γη εξαιρούμενη από τους φόρους βλ. Zakythinos, *Le Despotat*, τ. 2ος, ό.π., 183.

²⁹ Feissel-Philippidis-Braat, *Inscriptions*, ό.π., 323, όπου θεωρούν ότι ο όρος «ανάκαμπτικῶς» αφορά πιθανότατα και στους Βυζαντινούς, οι οποίοι αγόρασαν και αφιέρωσαν στη μονή του οσίου Νίκωνος χωράφια και αγρία αμπέλια. Για τη μεταβίβαση γης από τους αγρότες στα μοναστήρια κατά το α μισό του 14ου αι. βλ. Αγγελική Λαΐου-Θωμαδάκη, *Η αγροτική κοινωνία στην ύστερη βυζαντινή εποχή*, μτφρ. Α. Κάσδαγλη, Αθήνα 1987, 243, 246, όπου σημειώνει ότι οι αγρότες πωλούν ή χαρίζουν την γη τους για να αποφύγουν την φορολογία ή για να μπορέσουν να εκμεταλλευτούν καλύτερα τα υπόλοιπα χωράφια τους.

³⁰ Γεωργία Μαρίνου, *Άγιος Δημήτριος. Η Μητρόπολη του Μυστρά*, Αθήνα 2002, 239, αρ. 3· G. Millet, *Inscription inédites de Mistra*, Bulletin de Correspondance Hellénique 23 (1899), 123.

³¹ Μαρίνου, *Άγιος Δημήτριος*, ό.π., 241-242, αρ. 8· Millet, *Mistra*, ό.π., 124-125.

³² Zakythinos, *Le Despotat*, τ. 2ος, ό.π., 185.

³³ Zakythinos, *Le Despotat*, τ. 2ος, ό.π., 185-187· Feissel-Philippidis-Braat, *Inscriptions*, ό.π., 323 με βιβλιογραφία.

³⁴ Zakythinos, *Le Despotat*, τ. 2ος, ό.π., 185.

³⁵ Zakythinos, *Le Despotat*, τ. 2ος, ό.π., 186.

των εκάστοτε επισκόπων της μητρόπολης Λακεδαιμονίας. Στην επισκοπική πράξη του 1312/13 του μητροπολίτη Κρήτης και προέδρου της μητρόπολης Λακεδαιμονίας Νικηφόρου Μοσχόπουλου³⁶ γίνεται αναφορά στους εις τὴν Λεύκην ἀμπελώνας ἐμφυτευτικῶς³⁷. Πρόκειται για ἀμπελώνες που μάλλον είχαν μείνει ἀκαλλιέργητοι ἢ είχαν καταστεί ἀπρόσοδοι και προκειμένου να ἀποδώσουν ἔσοδα στην Ἐκκλησία παραχωρήθηκαν σε ανεξάρτητους καλλιεργητές, τους ἐμφυτευτές³⁸. Από ἄλλες περιπτώσεις γνωρίζουμε ὅτι οἱ ἐμφοτευτές που ἀναλάμβαναν να καλλιεργήσουν εγκαταλελειμμένες γεωργικές ἐκτασεις είχαν τὴν υποχρέωση να καταβάλλουν ετήσιο δασμὸ (ἐπέτειον ἐμφοτευμα), ἐνῶ παράλληλα μπορούσαν να ἀποκτήσουν κληρονομικά δικαιώματα στη γη που καλλιεργούσαν (ἐμφυτευτικά δικαιώματα)³⁹. Ωστόσο, ὁ μητροπολίτης Λακεδαιμονίας Νικηφόρος φαίνεται πὼς δὲν ἦταν διατεθειμένος να ἀνεχθεῖ οποιαδήποτε ἐπιβουλή πάνω στην περιουσία τῆς Ἐκκλησίας του⁴⁰.

Επίσης, στον ναὸ του Ἁγίου Λημητρίου στο Μυστρά ὁ μητροπολίτης Λακεδαιμονίας Νείλος⁴¹ σε κτητορική πράξη τοῦ Μαΐου τοῦ 1339 ἀναγράφει τὰ

³⁶ Zakythinos, *Le Despotat*, τ. 2ος, ὁ.π., 284-285, 399· Μαρίνου, *Ἅγιος Δημήτριος*, ὁ.π., 22-30 (με βιβλιογραφία).

³⁷ Μαρίνου, *Ἅγιος Δημήτριος*, ὁ.π., 239, ἀρ. 3 και σημ. 379 (με βιβλιογραφία). Ἡ επισκοπική πράξη τοῦ μητροπολίτη Νικηφόρου περιλαμβάνεται ἐπίσης στο Χρονικὸ τῆς Μονεμβασίας, στον κώδικα τοῦ Τορίνου και στον κώδικα τῆς μονῆς Κουτλουμουσίου [βλ. σχετικά Ν. Α. Βέης, *Τὸ «περὶ κτίσεως τῆς Μονεμβασίας» χρονικόν. Αἱ πηγαὶ και ἡ ιστορική σημαντικότης αὐτοῦ*, Βυζαντινὰ 1 (1909), 70-71:...και εἰς τὴν Λεύκην ἀμπελώνα ἐμφυτευτικῶς...]. Για τὴ Λεύκη που ἀπαντάται ἀπὸ τὰ τελεῖα τοῦ 17ου αἰῶνα ὡς οἰκισμὸς με ἀμπελοκαλλιέργεια στην περιφέρειά του βλ. ἐνδεικτικὰ Μέρτζιος-Παπαδόπουλος, *Λακωνικαὶ Σπουδαὶ* 12 (1994), ὁ.π., 182, 183, 218, 220, 300, 303· Παναγιωτόπουλος, *Πληθυσμὸς*, ὁ.π., 284, 308.

³⁸ Zakythinos, *Le Despotat*, τ. 2ος, ὁ.π., 183, 184 σημ. 7.

³⁹ Zakythinos, *Le Despotat*, τ. 2ος, ὁ.π., 183-185. Πβ. Λαΐου-Θωμαδάκη, *Ἡ ἀγροτική κοινωνία*, ὁ.π., 216, 218, 286, ὅπου σημειώνει ὅτι ὁ ἀγρότης που νοίκιαζε τὴ γη δὲν εἶχε δικαιώματα κυριότητος σε αὐτή, ἀπλῶς τὴν καλλιεργούσε και πλήρωνε στον ἰδιοκτήτη φόρο.

⁴⁰ Μαρίνου, *Ἅγιος Δημήτριος*, ὁ.π., 239, ἀρ. 3: Ὁ οὖν εἰσέπειτα βουλευθεὶς ἀπὸ τούτων ἐπιδοῦναι τινὶ λόγῳ κληρικᾶτου, ἢ ἀνακαμπτικῶς ἢ ἄλλῳ τρόπῳ τινὶ ἀποσπάσαι τῆς ἔκκλησίας. ἵνα ἔχοι τὰς ἀράς τῶν Γ Ι Η θεοφορῶν Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ και ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ. Ἡ παραχώρηση ἐκκλησιαστικῶν κτήσεων σε ανεξάρτητους καλλιεργητές («ἐμφυτευτές»), ὅπως συμβαίνει στην περίπτωση τῶν ἀμπελώνων τῆς μητρόπολης Λακεδαιμονίας στη Λεύκη, ὑπακούει στη συνήθη ἐπιδίωξη τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἰδρυμάτων για περιορισμὸ τῶν δικαιωμάτων, τὰ ὁποῖα μπορούσαν με τὴν πάροδο τοῦ χρόνου να ἀποκτήσουν οἱ καλλιεργητές. Βλ. σχετικά Λαΐου-Θωμαδάκη, *Ἡ ἀγροτική κοινωνία*, ὁ.π., 282-284, ὅπου ἐπισημαίνει ὅτι ἡ στάση τῶν μοναστηριῶν κατὰ τὸν 14ο αἰῶνα δὲν ἐπέτρεπε τὴν αὐξηση τῆς ἀγροτικῆς περιουσίας με ἀποτέλεσμα τὴν ἐξαθλίωση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ὑπαίθρου και τελικὰ τὴν δημογραφική ἀποδυναμική του.

⁴¹ Zakythinos, *Le Despotat*, τ. 2ος, ὁ.π., 285.

περιουσιακά στοιχεία της μητρόπολης⁴². Στα *ἀδούλωτα στασία* της μητρόπολης, περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων οι αμπελώνες στη Λεύκη που συνυπήρχαν μαζί με ελαιώνες, περιβόλια και μύλους και καλλιεργούνταν από τους παρόικους και τους προσκαθημένους⁴³.

Το 1436 ο Κυριακός από την Αγκώνα κατά την οδοιπορία του από τον οικισμό του Αρκασιά στην κοιλάδα του Ευρώτα προς το Μυστρά περιγράφει αμπέλια, τα οποία μαζί με τα δάση του Ταυγέτου και τα αρχαία της Σπάρτης συνέθεταν ένα μαγευτικό τοπίο⁴⁴. Την ίδια περίπου περίοδο ο Ιωάννης Ευγενικός επισκέφθηκε τον οικισμό της Πετρίνας που γειτνιάζει με την ευρύτερη περιοχή Ξηροκαμπίου⁴⁵. Η ομορφιά του τοπίου συνδύαζε την ευκρασία του κλίματος. Στην περιφέρεια του οικισμού εκτός από την άγρια βλάστηση υπήρχαν εύκαρπες αγριελαίες, αγριωσυκιές που απέδιδαν σũκα γλυκερά, σεσήροτα και παραπτύοντα τοũ μέλιτος, άγριες απιδιές και βελανιδιές με άφθονους καρπούς, άγρια και ήμερα αμπέλια⁴⁶. Στο τέλος της περιγραφής του ο Ιωάννης Ευγενικός επανέρχεται στην ποικιλία των καλλιεργειών που συνθέτουν τον αγροτικό χαρακτήρα του ορεινού οικισμού της Πετρίνας. Αναμεσα στις ελαίες, τις αγραπιδιές, τις συκές, τις μηλιές,

⁴² Μαρίνου, *Άγιος Δημήτριος*, σ.π., 241, αρ. 7: *Ζευγηλατείον περί την Βρύσιν... και οί περί την Μαγούλαν πάροιχοι και προσκαθημένοι και τὰ ἀδούλωτα στασία, οί μυλώνες, οί ἐλαιώνες, τὰ ἀμπέλια και περιβολια κα. οί εις την Λευκην πάνσεπτος και θεϊος ναός τῆς Πανυπεράγνου μου Θεομήτορος και τα ἑξαιρηθέντα οίκηματα μετά τῶν ψυχοδοτημάτων. και αἱ στάσεις και πάροιχοι, ὡς ἐν τῷ τρακτικῷ καταγράφονται, ὁ ἐλαιῶν και τὰ ἀμπέλια και οί παρὰ τὸ Παρόριον πάροιχοι και τούς Σαπτικούς και τὰ ἐν αὐτοῖς κτήματα... Στη Λεύκη εντοπίζεται ο νεώτερος μονόχωρος ναός της Ζαχοδόχου Πηγῆς με εντοιχισμένα βυζαντινά γλυπτά και επιστρωμένα στο δάπεδο τεμαχία θωρακίων. Ν. Β. Δρανδάκης, *Σχεδιάσμα καταλόγου των τοιχογραφημένων βυζαντινῶν και μεταβυζαντινῶν ναῶν Λακωνίας*, *Λακωνικά Σπουδαί* 13 (1996), 180, σημ. 9. Η θέση τῆς Σαπτικῆς ταυτίζεται με το τοπωνύμιο στοũ Σαπτικῶ τούς κάμπους που απαντάται στο Χρονικό του Μορέως και ταυτίζεται με τη σημερινή πεδιάδα της Ασέας στην Αρκαδία. Π. Καλοναρος, *Το Χρονικόν του Μορέως*, Αθήναι 1940, 209, στ. 5022· Bon, *Morée*, ὁ.π., 525. Zakythinos, *Le Despotat*, τ. 1ος, ὁ.π., 38, σημ. 1.*

⁴³ Για τους ὄρους *ἀδούλωτα στασία*, παρόικοι και προσκαθημένοι βλ. Zakythinos, *Le Despotat*, τ. 2ος, ὁ.π., 181, 1822, 186, 201, 203-204, 206· Longnon-Topping, *Documents*, ὁ.π., 265-266· Λαῖου-Θωμαδάκη, *Η αγροτική κοινωνία*, ὁ.π., 198-199, 205, 214-216, 241 σημ. 64, 320-321.

⁴⁴ Σπ. Λάμπρος, *Κυριακός ο Αρκωνίτης εν τη Λακωνική*, *Νέος Ελληνομνήμων* 5 (1908), 418. Βλ. επίσης Δ. Κ. Γιαννακοπουλος, *Οι περιηγήσεις του Ιταλού Ciriaco de Pizzicoli στην υστεροβυζαντινή Λακωνική*, *Φαρις* 32 (2002), 11-14, κυρίως 13.

⁴⁵ Σπ. Λάμπρος, *Ιωαννοί του Ευγενικού κώμης έκφρασης*, *Παλαιολόγεια και Πελοποννησιακά* 1 (1912-1923), 49-55, κυρίως 52, 54, 55· Zakythinos, *Le Despotat*, τ. 2ος, ὁ.π., 246, 335-336, όπου σημειώνει ότι ο Ιωάννης Ευγενικός μετά τη σύνοδο της Φερράρας παρέμεινε για λίγο διάστημα στο Μυστρά, όπου επέστρεψε πάλι το 1450 από την Κωνσταντινούπολη. Η περιγραφή της Πετρίνας είναι ένα δῶρον ἐπιβατήριον προς τον δεσπότη Θεόδωρο Β΄ Παλαιολόγο. Για τον οικισμό της Πετρίνας βλ. Κώμης, *Μάνη*, ὁ.π., 407-408.

⁴⁶ Λάμπρος, *Κώμης έκφρασης*, ὁ.π., 52.

τους σιτοβολώνες και τους λειμώνες όπου αναπτυσσόταν η κτηνοτροφία και η μελισσοκομία, προβάλλει η άμπελώνων ωραιότης⁴⁷. Παρά την ρητορεία, ο προσδιορισμός οίνοπληθής που αποδίδει στον οικισμό δείχνει την ύπαρξη σημαντικής οινικής παραγωγής⁴⁸.

Η αμπελοκαλλιέργεια συνέχισε στους μεταβυζαντινούς χρόνους να αποτελεί βασική παραγωγική δραστηριότητα στην ευρύτερη περιοχή Ξηροκαμπίου, καθώς από τον 17ο αιώνα μέχρι τις πρώτες δεκαετίες του 19ου αιώνα υπάρχουν μαρτυρίες για την καλλιέργεια αμπελιών στην Κυδωνιά⁴⁹, το Νιχώρι⁵⁰, τη Μούσγα⁵¹, τη Λεύκη⁵², την Άρνα⁵³, το Παλιοχώρι⁵⁴, καθώς επίσης στην κτηματική περιφέρεια της μονής Ζερμπίτσας⁵⁵ και της μονής Γόλας⁵⁶. Επιπλέον, τα μικροτοπωνύμια *Αμπέλια* και *Παλιάμπελα* που απαντώνται σήμερα στην περιοχή δηλώνουν σαφέστατα την καλλιέργεια αμπελιών.

Συνοψίζοντας, με βάση τις διαθέσιμες ιστορικές μαρτυρίες διαπιστώνουμε ότι η αμπελοκαλλιέργεια στην ευρύτερη περιοχή Ξηροκαμπίου κατά τους μέσους βυζαντινούς χρόνους πιθανώς ήταν περιορισμένη ως γεωργική παραγωγική διαδικασία, ενώ η οινοπαραγωγή ενδεχομένως παρουσίαζε προβλήματα που δημιούργησαν οι αβαρουλαβικές επιδρομές και οι σλαβικές εγκαταστάσεις, οι οποίες διατάραξαν σε μεγάλο βαθμό καλλιέργειες, παραγωγή, διακίνηση και

⁴⁷ Λάμπρος, *Κώμης έκφρασης*, ό.π., 54-55.

⁴⁸ Λάμπρος, *Κώμης έκφρασης*, ό.π., 55.

⁴⁹ Θ. Ν. Σιμόπουλος, *Η ιερά μονή Ζερμπίτσας. Ανέκδοτα περί αυτής έγγραφα-κειμήλια*, εν Αθήναις 1966, 37.

⁵⁰ Μέρτζιος-Παπαδόπουλος, *Λακωνικά Σπουδαί* 12 (1994), ό.π., 182.

⁵¹ Μέρτζιος-Παπαδόπουλος, *Λακωνικά Σπουδαί* 12 (1994), ό.π., 255.

⁵² Μέρτζιος-Παπαδόπουλος, *Λακωνικά Σπουδαί* 12 (1994), ό.π., 182, 183, 218, 220, 300, 303.

⁵³ Κόμης, *Βενετικά κατάστιχα*, ό.π., 98, 99, 104, 120, 124. Χ. Α. Προκοπίδης, *Αρχαιολογικές-ταξιδιωτικές παρατηρήσεις γερμανού αρχαιολόγου στη Λακωνία (Απρίλιος 1834)*, *Φάρις* 20 (1998), 6. Ο γερμανός αρχαιολόγος, Ludwig Ross, σημειώνει ότι η Άρνα ήταν ένα σημαντικό χωριό, ανάμεσα σε ψηλές κερασιές και καρυδιές, που ζει κυρίως από τα αμπέλια του. Ο συνταγματάρχης Νικολάκης Γιατράκος τον φιλοξένησε, προσφέροντάς του φαγητό και παλαιά κρασιά.

⁵⁴ Θ. Σ. Κατσουλάκος, *Πωλητήρια έγγραφα του 18ου αι.*, *Φάρις* 14 (1996), 3-4. Σε πωλητήριο έγγραφο του 1757 αναφέρεται ότι ο Δημήτριος Κανελλάκης από το χωριό Παλιόχωρα πουλάει το κτήμα του στο Βεργασιό στην Μπαλιά (την Παλιά) Παναγιά. Το τοπωνύμιο Βεργασιό αποδίδεται στο προσηγορικό βεργασιό «προσωρινή διαμονή φύλακα των αμπελιών, του βεργάτη, άλλος τύπος του μεσαιωνικού δραγάτη». Για το Παλιοχώρι εγκαταλελειμμένο οικισμό ανατολικά της Τόριζας, βλ. του ίδιου, *Παλιοπαναγιά-Παλιόχωρα*, *Φάρις* 26 (2000), 11, 17. Γ. Β. Νικολάου, *Ειδήσεις για το Παλιοχώρι στη δεκαετία 1770-80*, *Φάρις* 36 (2004), 3-8, κυρίως 8. Το 1828 καλλιεργούνταν στην περιοχή του Παλιοχωρίου 60 κλήματα.

⁵⁵ Σιμόπουλος, *Η ιερά μονή Ζερμπίτσας*, ό.π., 51, 58.

⁵⁶ Θ. Κατσουλάκος-Β. Ασημομύτης, *Το μοναστήρι της Γόλας Λακωνίας*, Αθήνα 1991, 45, 47, 50.

εμπορία προϊόντων σε όλη την ελληνική χερσόνησο. Προβλήματα προέκυψαν επίσης από τη συμβίωση του εγχώριου πληθυσμού με τους ζυθοπότες Σλάβους. Πιθανότατα από τον 10ο αιώνα και εξής στην ευρύτερη περιοχή της Λακεδαιμονίας και γενικότερα στη Λακωνία η οινοπαραγωγή, σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, αρχίζει να αποκτά εμπορική σπουδαιότητα.

Οι αμπελώνες αποτελούν βασική πηγή εισοδήματος για τους γαιοκτήμονες, την Εκκλησία και τα μοναστήρια, και για αυτόν το λόγο είτε εκμισθώνονται σε ανεξάρτητους καλλιεργητές που αναλαμβάνουν να καταβάλλουν μίσθωμα σε είδος (κρασί) ή χρήμα, είτε παραχωρούνται σε εξαρτημένους καλλιεργητές παροίκους ή ελεύθερους καλλιεργητές προσκαθημένους. Η αμπελοκαλλιέργεια εμφανίζει ποικίλες μορφές, καθώς συνίσταται σε καλλιέργεια αμπελιών που ήδη βρίσκονται σε καλλιεργημένα χωράφια, σε επανακαλλιέργεια εγκαταλελειμμένων και απρόσοδων αμπελιών (έμφυτευτικώς και ανακαμπτικώς), σε καλλιέργεια γηρασμένων αμπελιών (παλιάμπελα), καθώς επίσης σε καλλιέργεια άγριων, αυτοφυών αμπελιών (άγριαμπελα). Οι άνθρωποι που ασχολούνται με την αμπελοκαλλιέργεια είναι ανεξάρτητοι καλλιεργητές (έμφυτευτές ή ανακαμπτικώς έχοντες), οι οποίοι συνήθως διαθέτουν μικρή περιουσία και εκμισθώνουν ξένη γη για να συμπληρώσουν το εισόδημα τους, ή εξαρτημένοι καλλιεργητές (πάροικοι) που συνδέονται με δεσμούς υποτελείας με τον γαιοκτήτη, ή ελεύθεροι καλλιεργητές (προσκαθημένοι) που δεν διαθέτουν περιουσία και συνήθως μετακινούνται για να εργασθούν σε μια κτηση.

Επίμετρο. Η γναστή γύρω από την σημασία του αμπελοοινικού παρελθόντος της περιοχής Ξηροκαμπίου μπορεί να αποτελέσει για τον σύγχρονο κάτοικο πηγή προβληματισμού, έμπνευσης και δημιουργίας. Η τελευταία επισήμανση αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα μέσα στο γενικότερο πλαίσιο της υποβάθμισης της ανθρώπινης ζωής και της διατάραξης της αρμονικής σχέσης του ανθρώπου με το φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον. Στην απερισκεπτή συμπεριφορά του ανθρώπου οφείλεται η βίαιη αλλαγή που συντελείται σήμερα στην χρήση της γεωργικής γης με συνέπεια την συρρικνώση των καλλιεργούμενων εκτάσεων και την εγκατάλειψη ή καταστροφή πατροπαράδοτων καλλιεργειών, όπως η αμπελοκαλλιέργεια. Πρόκειται για το φαινόμενο της αστικοποίησης, κατά το οποίο η γεωργική γη υποχωρεί μπροστά στην άναρχη δόμηση και την ανεξέλεγκτη εγκατάσταση βιοτεχνικών και βιομηχανικών μονάδων, με βραχυπρόθεσμο αποτέλεσμα την πρόκληση μεγάλης αναστάτωσης στον κοινωνικό και οικονομικό ιστό του πληθυσμού της υπαίθρου.

Η ιταλική караμπινιερία στο Ξηροκάμπι

Οι Ιταλοί караμπινιέροι ήρθαν στο Ξηροκάμπι το καλοκαίρι του 1941. Εγκαταστάθηκαν στο σπίτι του Παναγιώτη Χριστάκου του Ηλία, το οποίο βρίσκεται στον κεντρικό δρόμο του χωριού, εκατό περίπου μέτρα βόρεια της πλατείας. Οι Ιταλοί έπιασαν τον κάτω όροφο, ενώ η οικογένεια Χριστάκου συνέχιζε να κατοικεί στον πάνω όροφο. Σημαία έξω από το κτήριο δεν είχαν βάλει. Άγνωστο γιατί δεν εγκαταστάθηκαν στο κτήριο της παλαιάς αστυνομίας, ιδιοκτησίας τότε Βασίλη Λάσκαρη του Βασιλείου (σήμερα Νικολάου Κατσουλάκου του Σταύρου). Ίσως να φοβόντουσαν για την ασφάλειά τους, καθώς το σπίτι αυτό είναι κάπως απομακρυσμένο από την πλατεία του χωριού. Λειτουργήσε όμως ως κρατητήριο (ένας χώρος στον κάτω όροφο).

Οι Ιταλοί δεν ξεπερνούσαν τους πέντε-έξι. Επικεφαλής ήταν ένας λοχίας και οι υπόλοιποι απλοί караμπινιέροι. Ο λοχίας παρέμεινε σταθερός στη θέση του καθ' όλη τη διάρκεια της ιταλικής κατοχής στην Ελλάδα. Κάποιοι από τους караμπινιέρους μπορεί να αντικαταστάθηκαν. Μαζί τους, στη ζώνη τους, έφεραν πάντα περίστροφο. Ο λοχίας είχε ένα μικρό πιστόλι, διαφορετικό από τους άλλους. Άλλον οπλισμό (π.χ. ατομικά τουφέκια) δεν έφεραν μαζί τους. Λογικά όμως θα είχαν παραπάνω όπλα στο κτήριο της караμπινιερίας.

Ελληνικά δεν ήξεραν γρι. Με τον καιρό έμαθαν λίγες λέξεις, κυρίως ένας караμπινιέρος που τον έλεγαν Γιοναππί (δε θυμάμαι παραπάνω στοιχεία γι' αυτόν, αν και κάναμε παρέα). Για να συνεννοούνται με μας, είχαν μαζί τους και έναν Έλληνα διερμηνέα, ο οποίος είχε εγκατασταθεί με την οικογένειά του σε παρακείμενο σπίτι ιδιοκτησίας Θεμιστοκλή Μιχαλάκου. Δε θυμάμαι πώς τον έλεγαν ούτε από πού ήταν.

Οι караμπινιέροι είχαν αστυνομικά καθήκοντα. Μέχρι τη συνθηκολόγηση της Ιταλίας δεν είχε φουντώσει το αντάρτικο. Έτσι, δεν υπήρχαν προστριβές μεταξύ των караμπινιέρων και των Ξηροκαμπιτών. Οι σχέσεις τους ήταν περισσότερο φιλικές. Εκείνοι έκαναν τη δουλειά τους (εποπτεία του χώρου). Δεν πειράζανε κανέναν. Τα βράδια, από μια ορισμένη ώρα, υπήρχε απαγόρευση της κυκλοφορίας. Βέβαια, αυτό στην ουσία δεν τηρείτο, αφού οι Ιταλοί δεν μπορούσαν να ελέγξουν το χωριό. Ένα βράδυ ξεμείναμε έξω εγώ κι ο Σταύρος ο Ξηροπόδης μαζί με τον Γιοναππί, ο οποίος μας είπε να μη φοβόμαστε και ότι θα μας πήγαινε αυτός στο σπίτι μας. Το σπίτι μου είναι κοντά στην караμπινιερία και, για να πάω από την πλατεία εκεί, έπρεπε να περάσω μπροστά από την караμπινιερία. Την ώρα που περνούσαμε από εκεί μας αντελήφθη ο λοχίας, ο οποίος διέταξε τον Γιοναππί να μας κλείσει στο κρατητήριο. Ο Γιοναππί με βαριά καρδιά υπάκουσε και μας οδήγησε στο κρατητήριο. Σχεδόν έκλαιγε την ώρα που έκλεινε την πόρτα και μας άφηνε μέσα. Φρουρός δεν έμεινε απ' έξω. Βέβαια, κανείς δε διεννοείτο να παραβιάσει την πόρτα και να μας ανοίξει. Το πρωί οι Ιταλοί μάς άφησαν να φύγουμε.

Οι Ιταλοί κυκλοφορούσαν άνετα στο χωριό. Κάθονταν στην πλατεία για καφέ, έτρωγαν στις ταβέρνες, έκαναν τις βόλτες τους, έκαναν παρέα με κάποιους χωριανούς, κυνηγούσαν και κοπελιές. Ο λοχίας όμως ήταν λίγο απόμακρος. Δεν είχε αναπτύξει σχέσεις με τους Ξηροκαμπίτες. Ήταν πάντα μόνος του. Ήταν ομορφόπαιδο

και είχε μεγάλες επιτυχίες στις συγχωριανές μου. Ίσως και γι' αυτό να καθόταν όλο μόνος του. Παραπάνω δεν μπορώ να πω.

Η Καραμπινιερία του Ξηροκαμπίου υπαγόταν στην ιταλική διοίκηση της Σπάρτης. Έβλεπα συχνά να έρχονται ιταλικά αυτοκίνητα από τη Σπάρτη. Προφανώς τους έφερναν τρόφιμα, ρούχα και ό,τι άλλο χρειάζονταν. Υπήρχε και τηλέφωνο στη διάθεσή τους, που τους εξασφάλιζε άμεση επικοινωνία με τη Σπάρτη.

Οι καραμπινιέροι, αν και έτρωγαν συχνά στις ταβέρνες του χωριού, είχαν δικό τους συσσίτιο. Δεν είχαν αθήσει γάτο στη γειτονιά. Αν χρειάζονταν κάτι, φαγώσιμο κυρίως, πήγαιναν στον πρόεδρο του χωριού, τον Παναγιώτη Λεονταρίτη, και του το ζητούσαν (π.χ. ένα αρνί, λάδι κ.ά.) και αυτός μεριμνούσε για να το πάρουν. Δεν μπορούσε να κάνει κι αλλιώς. Κατακτητές ήταν.

Γερμανοί κατά καιρούς έρχονταν στο χωριό. Στάθμευαν για λίγο, έκαναν τη δουλειά τους και κατόπιν έφευγαν. Επαφές με την καραμπινιερία δεν είχαν.

Το Σεπτέμβριο του 1943 η Ιταλία συνθηκολόγησε. Οι καραμπινιέροι έφυγαν. Δε θυμάμαι όμως αν παρέδωσαν τη διοίκηση της καραμπινιερίας σε Γερμανούς εδώ ή στη Σπάρτη. Έφυγαν και από τότε δε μάθαμε τίποτα γι' αυτούς.

Θεόδωρου Σ. Κατσουλάκου

Θεατρική παράδοση του Ξηροκαμπίου

Στο Ξηροκάμπι, πριν από τον πόλεμο αλλά και μετά, πολυάνθρωπο καθώς ήταν, λάβαιναν χώρα ποικίλες πολιτιστικές εκδηλώσεις. Υπήρχαν πολλοί νέοι που έπαιζαν όργανα και συχνά γίνονταν χοροί στα καταστήματα, στα σπίτια, στην πλατεία. Παράλληλα οργανώνονταν θεατρικές παραστάσεις τόσο στο Ξηροκάμπι όσο και στην Κουμουστά τα καλοκαίρια. Αρχικά τους γυναικείους ρόλους υποδύονταν οι άντρες. Τα ήθη δεν επέτρεπαν τη συμμετοχή γυναικών. Πρωταγωνιστικό ρόλο στη δημιουργία των εκδηλώσεων αυτών είχε ο αλησμόνητος Παναγιώτης Η. Ματθαίος. Μεγάλη θεατρική επιτυχία θεωρήθηκε (1938) το ανέβασμα του έργου του Γρ. Ξενόπουλου «Οι Φοιτητές» με πρωταγωνίστρια την Αλφουρέσα Π. Καρκαμπάση. Συμμετοχή στο έργο είχε παράλληλα κι ο αδελφός της Βενιζέλος.

Το πρόγραμμα που παρουσιάζουμε είναι από την παράσταση του πολύ γνωστού έργου του Μολιέρου «Ο αρχοντοχωριάτης», που δόθηκε στη Σπάρτη το 1954.

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΙΣ
ΕΝ ΣΠΑΡΤΗ

ΕΙΣ ΤΟ ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟΝ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΑΡΡΕΝΩΝ

Ο ' ΑΡΧΟΝΤΟΧΩΡΙΑΤΗΣ,

(ΜΟΛΙΠΡΟΥ)

Καὶ τραγούδια μιμητῆς Χορῳδίας
ὑπὸ τῆς σπουδαζούσης νεολαίας Ξηροκαμπίου

Κάμπαρης τοῦ ἐν Πηροκαμπίῳ λυρικοῦ—ταύρου
κ. Μ. ΜΙΧΑΛΑΚΟΥ

ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΩΝΟΣ

ὑπὸ τὴν προστασίαν
τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου μας
κ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

Διδασκαλία—Σκηνοθεσία ὑπὸ Π. ΜΑΤΘΑΙΟΥ—Β. ΣΟΛΩΜΟΥ
Διευθυντῆς Χορῳδίας Δ. ΜΙΧΑΛΑΚΟΣ
Γεν. Ἐπιμέλεια ἐπιθῆς Κα ΑΓΓ. ΣΜΥΡΝΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΠΡΟΣΩΠΑ

Καὶ Ζουγκάλιν (Ἀρχοντοχωριάτης)
Κα Ζουγκάλιν
Καθῆγ. τῆς Φιλοσοφίας
" τῆς Σιραμασίας
Χορῳδιδάκκος
Μουσικοδιδάκκος
Ράμης
Κάλας
Α' Ὑπαρχεὺς
Β' " "
Μουρῆς
Νικολέτα
Δορῆς
Ἐλένη
Δοκίμην
Σοφίαν
Αερίανον
Τοῦρην

ΔΙΑΝΟΜΗ

Μ. Μιχαλάκος
Ν. Σιταγιαννοπούλου
Νίκος Παναγιώτης
Ἐδουτ. Κρατημένος
Κ. Στρατιάνος
Π. Μενδομακῆλιος
Μ. Μενδομακῆλιος
Ν. Πουλακῆλιος
Δ. Κουντούρης
Κ. Πηλῆς
Π. Μενδομακῆλιος
Μαρία Χριστοπούλου
Σ. Τανόης
Γ. Λαονταρῆλιος
Κόγγ. Σταθῆκος
Σ. Μιχαλάκος
Παυ. Γιάννης
Μαυροσιδῆς, Πουλακῆλιος,
Κουντούρης, Κρατημένος,
Παναγιώτης, Στρατιάνος.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

(Ὅρα ἐνάμψευος 9 μ.μ.)

ΜΕΡΟΣ Α'

- 1.— Συντομομένη δὲμιττα ὑπὸ μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὸν σκοπὸν τῆς ἐπιθῆς καὶ διὰ τὴν ἐπιλογὴν τοῦ προγράμματος.
- 2.— Δύο τραγουδάκια ὑπὸ τῆς Χορῳδίας.
- 3.— ΠΡΩΤΗ ΠΡΑΞΙΣ τοῦ «Ἀρχοντοχωριάτη»
(ὀλιγόλεπτον διάλειμμα)

ΜΕΡΟΣ Β'

- 1.— Δύο τραγουδάκια ὑπὸ τοῦ κ. Μ. Μιχαλάκου.
- 2.— Δύο τραγουδάκια ὑπὸ τῆς Χορῳδίας.
- 3.— ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΡΑΞΙΣ
(ὀλιγόλεπτον διάλειμμα)

ΜΕΡΟΣ Γ'

- 1.— Δύο τραγουδάκια ὑπὸ τοῦ κ. Μ. Μιχαλάκου.
- 2.— Δύο τραγουδάκια ὑπὸ τῆς Χορῳδίας.
- 3.— ΤΡΙΤΗ ΠΡΑΞΙΣ

ΜΕΡΟΣ Δ'

- 1.— Εὐχαριστία πρὸς τοὺς προσελθόντας
- 2.— Ἐθνικὸς Ὑμνος

ΛΗΞΙΣ ΕΟΡΤΗΣ

Τίτλος Γ. Α. Τετρακτύων—Ἐπιθῆ

Δημήτρη Γ. Πρέβα
Ο ληστής Μουσάς

Η ληστεία υπήρξε χαρακτηριστικό φαινόμενο της κοινωνικής μας ζωής με απροσδιόριστο χρονικό βάθος. Στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας απέκτησε εθνική σημασία. Στα χρόνια του Όθωνα η ληστεία πήρε μεγάλες διαστάσεις και προκλήθηκε κυρίως από την αδυναμία του κράτους να αξιοποιήσει παραγωγικά τους αγωνιστές της επανάστασης του 1821.

Ο Μουσάς γεννήθηκε στην Παλιοπαναγιά και το επώνυμο του ήταν Σταυράκος. Η οικογένειά του ήταν τότε η μεγαλύτερη της Παλιοπαναγιάς. Μέλη της οικογένειας Σταυράκου είχαν μεταναστεύσει στη Βλαχία και την Μπογδανία (Μολδαβία), γι' αυτό και την κάτω Παλιοπαναγιά τη λέγανε – Βλαχομπαρδανιά. Ο Μουσάς έγινε ληστής, λένε, κλέβοντας το κουκούλι κάποιου Δογαντζή. Αλλά δεν είναι μόνο αυτή η αιτία. Στον Άγιο Βασίλειο στο παλιό γεφύρι ανατολικά ήταν το χάνι του Σταυράκου. Χαλάσματα υπάρχουν ακόμη και σήμερα. Οι Σταυραίοι, που είχαν στην κατοχή τους όλα τα καταράχια ανατολικά του Αϊ Βασίλη, ήρθαν σε έχθρα με τους Κουμουστιωταίους με τους οποίους συνόρευαν. Ο Κουμουστιώτης είχε εκδηλώσει επιθυμία να τους αποσπάσει κτήματα.

Από τον πατέρα μου έχω ακούσει ότι ο Μουσάς είχε βλάψει τη μονή της Γόλας και ότι είχε το λημέρι του στον Ταϋγετο, αλλά και στον Πάρνωνα όπου συνεργαζόταν με τον Κανέλλια και τον Σουρλή. Ο Μουσάς σκοτώθηκε με προδοσία στου Ζαγάνου τη σπηλιά. Εκεί τον πολιορκήσε, έπειτα από μεγάλη προσπάθεια, ισχυρό καταδιωκτικό απόσπασμα. Έχει μείνει έκτοτε η λαϊκή ρήση: «Βάστα Κανέλλια και Μουσά» που μάλλον εκφράζει τη συμπάθεια του λαού προς τους διωκόμενους ληστές. Ο Τάσος Κανέλλιας μου είχε πει σε μια συζήτηση που κάναμε παλιότερα ότι ο Κανέλλιας γλύτωσε από τα πυρά του αποσπάσματος, διότι την ώρα που δέχτηκαν την επίθεση κοιμούνταν κι εκείνος είχε ρίξει την κάπα απάνω του ανάποδα. Έτσι τραυματίστηκε ελαφρά στα πόδια. Αργότερα ο Κανέλλιας συνάντησε τον επικεφαλής του αποσπάσματος σε μια ταβέρνα στον Άγιο Πέτρο και του είπε: «Ο Μουσάς σου έδωσε τα γαλόνια και ο Κανέλλιας θα στα πάρει». Και αμέσως τον σκότωσε.

Πότε έγιναν αυτά, δεν κατέστη δυνατόν να μάθω. Αυτοί που το ξέρανε πέθαναν, χωρίς να αφήσουν κάτι γραπτό. Αν λάβω όμως υπόψη ότι ο Μουσάς ήταν θείος της γιαγιάς μου, έπειτα από πρόχειρους υπολογισμούς, καταλήγω στο συμπέρασμα ότι η δράση του Μουσά τοποθετείται στα τελευταία περίπου χρόνια της βασιλείας του Όθωνα.

Όλοι οι κάτοικοι της Κάτω Παλιοπαναγιάς ήταν συγγενείς. Οι Σταυραίοι ήταν ο Μουσάς, ο Ηλίας, ο Μιχαλάκης, ο Καπάτσος, ο Επαμεινώνδας και από γυναίκες συγγενείς ήταν οι οικογένειες Νίκου Σαραντάκου, Σγουπάκου, Δημ. Πυρνοκόκη, Χρήστου Σαραντάκου, Στυλιανού Κωνσταντόπουλου κ.ά. που δεν γνωρίζω.

Μίμη Σ. Κομμουντσίδη
Μια παλιά συνέντευξη

Αρχές της δεκαετίας του 1980 έβγαζα στην Παλαιοπαναγιά μια μικρή δίφυλλη εφημερίδα, «το 3^ο Μάτι», με τοπικά νέα, λαογραφία και άλλα θέματα. Ζούσε τότε ο Ηλίας ο Μπακογιώργης, ο «γερο-Λιακάκης», όπως τον ξέραμε όλοι, αιωνόβιος 102 ετών με καλή υγεία και διαύγεια πνεύματος. Τον επισκέφθηκα και στην κυριολεξία «ρούφηξα» από την συνομιλία μας πολύτιμες πληροφορίες που αφορούσαν την ιστορία του χωριού αλλά και την ιστορία των πολέμων της εποχής του. Σας παραθέτω αυτούσιο το δημοσίευμα του 1985 για να είναι η μνήμη του γερο-Λιακάκη αιώνια.

Συνέντευξη με το Μπαρμπαλιά Μπακογιώργη

Τις μέρες του Πάσχα τις πέρασε στο χωριό μας. Τον επισκέφθηκα και κουβεντιάσαμε κάμποση ώρα για τη ζωή του, για το χωριό παλιά, για όσα του είχαν ιστορήσει οι παλιότεροι. Είναι πραγματικά ένα ανεκτίμητο κεφάλαιο, ένα ζωντανό αρχείο ο μπάρμπα Λιάς. Μιλάει με τόση σαφήνεια και έχει τέτοια μνήμη που αναρωτιέσαι πώς στα 102 του χρόνια διατηρεί αυτή τη ζωτικότητα. Πίνουμε καφεδάκι κι αφού ανάβει τσιγάρο μου λέει τα παρακάτω.

Γεννήθηκε το 1883 το καλοκαίρι στην Τόριζα σε πολυμελή οικογένεια με δύο αγόρια και δύο κορίτσια. Στην Τόριζα ανέβαιναν οικογενειακώς μετά το θέρισμα κι έμεναν μέχρι τ' Αη Δημητρίου. Έβοσκαν τα γιδοπρόβατα και καλλιεργούσαν μικρά κηπάκια. Θυμάται που έρχονταν Ρουμελιώτες κτηνοτρόφοι και στρούγκιαζαν στο Πεύκο στη Μακριά Λάκα, στο Γρηγορόπουλο. Τα δίπατα σπίτια που πρωτοθυμάται στο χωριό ήταν του Χατζηγιαννάκη και του Γιώργη του Σγούπη στο Παλιό Λιτρουβιό. Ο μπάρμπα Λιάς δούλεψε στο χτίσιμο της νέας εκκλησίας γύρω στα 1900. Επίτροποι ήταν τότε οι Χατζηδημήτρης, Γιώργης Διαμαντάκος, Μπέρτος Παναγιώτης, Δημητράκης Βλαχάκος, Κωσταντής Φουντούκης. Το 1928 έπεσε το ένα καμπαναριό από το μεγάλο σεισμό και ξαναχτίστηκε. Οι μαστόροι ήταν Ηπειρώτες κι έχτισαν την εκκλησία σε καλογερικό οικόπεδο της Μονής Ζερμπίτσας. Ήταν τα λεγόμενα βακούφια που τα καλλιεργούσαν οι συγχωριανοί μας κι έδιναν το 10% στο Μοναστήρι. Στα 1912 κλήθηκε στο στρατό και πήγε κατ' ευθείαν στο μέτωπο που ήταν το Σαραντάπορο. Στην Ελασσόνα υπήρχε μεγάλη συγκέντρωση τουρκικού στρατού. Στα στενά της Πόρτας ήταν με την 4^η Μεραρχία του Μαυρομιχάλη και χτυπήθηκαν από τουρκικό πυροβόλο περισσότερο το 9^ο και 10^ο Σύνταγμα. Τη νύχτα έφυγαν οι Τούρκοι αφήνοντας μια οπισθοφυλακή. Εδώ ο μπάρμπα Λιάς μάς διηγείται πώς ο ίδιος σκότωσε έναν Τούρκο αξιωματικό και κυνήγησαν τους υπόλοιπους. Ακολούθησαν τα Γιαννιτσα, η Βέροια και μαζί με τους Βούλγαρους και Σέρβους μπήκαν στη Σαλονίκη. Μετά με βαπόρι στην Πρέβεζα στο Εμίν Αγά. Το Φλεβάρη του 13 πολιορκήσαν τα Γιάννενα που τα κράταγε ο Εσάτ Πασάς. Μετά από σκληρή μάχη μπήκαν στην πόλη, αφού ο Εσάτ Πασάς παράδωσε το σπαθί του στον Κωνσταντίνο και οι Τούρκοι αιχμάλωτοι έφτασαν τις 33.000. Με βαπόρι γύρισε στην Αθήνα απ' όπου τον έστειλαν πάλι στη Μακεδονία ενάντια στους Βούλγαρους μέχρι που κόντεψαν να φτάσουν στη Σόφια αν δεν έμπαιναν στη μέση οι Αγγλο-Γάλλοι. Τότε

απολύθηκε. Τον ξανακάλεσαν το 21-22 στη Μικρασιατική εκστρατεία αλλά, επειδή ήταν παλιότερη κλάση, τον έστειλαν στη Φρουρά της Σπάρτης κι έτσι δεν ξαναπήγε στο μέτωπο.

Ρώτησα τον μπάρμπα Λιά να μου πει για τα λιτρουβιά της Παλαιοπαναγιάς. Πρώτο ήταν, λέει, τα Διαμανταίικα με ξύλινες σφυρίδες και ξύλινο λιθάρι που το γύριζαν με τα χέρια. Μετά έγινε το Σγουπαίικο με πιεστήριο και μανέλες με πέτρινο λιθάρι, που το κινούσαν πρώτα με τα χέρια και μετά με τα μουλάρια, όπως τους έδειξε κάποιος Μακεδόνας. Μετά έγιναν το Νιατσαίικο, το Χαντζαίικο και μετά τ' άλλο Χαντζαίικο με την πρώτη μηχανή με ατμό που έφεραν από τη Ρωσία. Οι τσαντίλες ήταν τρίχινες και φτιάχνονταν στην Αναβρυτή. Μετά έγινε και το λιτρουβιό του Τζιμάκου με πιο σύγχρονες μηχανές.

Εδώ ο μπάρμπα Λιάς κάνει μια αναδρομή στην ιστορία του χωριού, όπως την ιστόρησαν οι παλιότεροι του. Τα σπίτια του χωριού τότε έπιαναν από το Τουρλοβούνι μέχρι τα Κουσταιίκα, μα κάηκαν από τον Ιμπραήμ που αποβιβάστηκε στην Πελοπόννησο. Οι Τούρκοι ανέβαιναν μέχρι τη Βελανιδιά κι οι ντόπιοι είχαν εγκατασταθεί στην Τόριζα, στα Διπόταμα, στο Νιχώρι και στην Πολιάνα. Μέχρι το 1827 ζούσαν στον Ταύγετο. Τότε, αφού έφυγαν οι Τούρκοι, κατέβηκαν οι πρώτες οικογένειες στον κάμπο: οι Μπακογιωργαίοι με επικεφαλής το γέρο Κούτρο, οι Σγουπαίοι, οι Χαντζαίοι, οι Μπερταίοι, οι Αναγνωσταίοι κ.λπ. Ο γέρο Κούτρος Μπακογιώργης ήταν ο πρώτος δημογέροντας που οργάνωσε τη ζωή του χωριού. Ήταν και ψάλτης κι επιτροπός. Ερώτη του δουλειά ήταν να φέρει το νερό από το βουνό με χωματαύλακο. Τότε επιδοθεώθηκε κι η παλιά εκκλησία που είχε πάθει ζημιές από τον Ιμπραήμ. Φτιάχτηκε κι ο Μύλος με χρήματα της εκκλησίας σε οικόπεδο του Αναγνώστη (Αναστάση Διαμαντάκου). Τότε έσπερναν και στο βουνό στάρια, σίκαλες μέχρι το Τσαμαδοβουνάκι κι ο μύλος δούλευε συνέχεια.

Στα Σκάμνα παλιότερα υπήρχε τούρκικο καφενείο και 2-3 τούρκικες οικογένειες έμεναν εδώ και μετά την απελευθέρωση. Στου Ντούμα τα κοτρώνια έμενε κάποιος Ντούμας, ξένος ερημίτης, που έδωσε στην τοποθεσία το όνομά του. Στην Παλιόχωρα υπήρχαν πολλά αμπέλια. Πανηγύρι μεγάλο γινόταν στις 9 Μάρτη των Αγίων Σαράντα στο Ξηροκάμπι.

Τ' Αη Γιωργιού που γινόταν μεγάλο γλέντι στην Τόριζα και στις άλλες γιορτές τους συγχωριανούς μας διασκεδάζαν οι οργανοπαίχτες Γιωργάκης Ξυδιάς λαβούτο, Νικολής Παυλάκος τούμπανο-καραμούζα, Παντελής Παπαδάκος κι Αριστείδης Χαντζάκος βιολί, Γιώργης Αλέξης και Γιώργης Σαχλάς κλαρίνο.

Όλα τούτα μου τα λέει ο μπάρμπα Λιάς χωρίς να πάρει ανάσα και συνεχίζει με μια ιστορία από τον καιρό των Τούρκων που θα τη διαβάσετε σε κάποιο επόμενο τεύχος μας. Τον ευχαρίστησα για όσα είπε και μου υποσχέθηκε πως το καλοκαίρι που θα κατέβει στο χωριό θα μας πει περισσότερα.

Μια προπολεμική δωρεά στο Δημοτικό Σχολείο Αρκασάδων

Είναι γνωστό ότι ο συνοικισμός των Αρκασάδων με το Β. Δ. της 30ής Μαΐου του 1842 (ΦΕΚ 24/1842) υπάγεται στον συσταθέντα και χαρακτηρισθέντα ως γ' τάξεως τότε Δήμο Φάριδος¹, ενώ με το Νόμο ΔΝΖ' (4057) της 10-2-1912 «Περί συστάσεως Δήμων και Κοινοτήτων» (ΦΕΚ 58/14-2-1912) εντάσσεται στην νεοδημιουργηθείσα Κοινότητα Ξηροκαμπίου μαζί με την Κουμουστά, τα Λιακείικα και το Μαμουσούμπαση².

Από τα μέσα του 19ου έως το πρώτο τρίτο του 20ού αιώνα ο συνοικισμός παρουσιάζει μεγάλη δημογραφική αύξηση και από 141 μόνιμους κατοίκους που εμφανίζει σύμφωνα με τα απογραφικά στοιχεία του 1851³, ανεβαίνει στους 241 το 1889, τους 261 το 1896 και τους 315 το 1907⁴, ενώ το 1928 και παρά το μεταναστευτικό ρεύμα προς την Αμερική οι δύο οικισμοί (Άνω και Κάτω Αρκασάς) απαριθμούν 212 μόνιμους κατοίκους⁵ και δέκα χρόνια αργότερα στο Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό «Ηλίου» αναφέρονται ως χωριό με 254 κατοίκους⁶.

Το πεδινό και εύφορο έδαφος των αγροκτημάτων της περιοχής σε συνδυασμό με την ανάπτυξη της ελαιοκαλλιέργειας, της κτηνοτροφίας, και της σηροτροφίας (ήδη από το 1830, στην ευρύτερη περιοχή, καλλιεργούνταν σε ιδιόκτητα αγροτεμάχια περισσότερες από 3.000 ρίζες ελιές και γύρω στις 4.000 μουριές)⁷ φαίνεται πως συνέβαλε στην δημογραφική αυτή αύξηση, αποτέλεσμα της οποίας ήταν η ίδρυση και λειτουργία, απέναντι από την Εκκλησία του Αϊ – Δημήτρη, Δημοτικού Σχολείου με ικανό αριθμό μαθητών, αλλά με αρκετά προβλήματα, κυρίως κτιριακά.

Πολύτιμη πληροφορία για το Δημοτικό Σχολείο Αρκασάδων, προπολεμικά, αντλούμε από ένα δημοσίευμα της εβδομαδιαίας λακωνικής εφημερίδας «Τα Γράμματα της Λακωνίας». Συγκεκριμένα στο φύλλο της Τετάρτης 6/4/1938 και στη σελίδα 4 διαβάζουμε την εξής ανακοίνωση⁸:

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΑΡΚΑΣΑΔΩΝ

Εν Αρκασάδαις σήμερον την 27ην Μαρτίου 1938 ημέραν Κυριακήν και ώραν 10ην π.μ. οι κάτωθι υπογεγραμμένοι αποτελούντες την σχολικήν εφορείαν του Δημοτικού Σχολείου Αρκασάδων συνήλθομεν κατόπιν προσκλήσεως του προέδρου εν τω γραφείω του σχολείου προς συζήτησιν διαφόρων θεμάτων.

Αρχομένης της συνεδριάσεως, λαβών τον λόγον ο κ. πρόεδρος είπε τα εξής: Ο κ. Δημήτριος Π. Βλαχόγιαννης προσέφερε εις το σχολικόν ταμείον 5.000 δραχμάς, ο κ. Γεώργιος Π. Βλαχόγιαννης προσέφερε 50 δολλάρια, ο κ. Γεώργιος Λυκουρέζος 10 δολλάρια, διά την ανέγερσιν Διδακτηρίου.

Ακούσασα ταύτα η εφορεία και συσκεφθείσα

Αποφασίζει

- 1) Να εκφράση τας ευχαριστίας αυτής προς τους ανωτέρω προσφέροντας τα χρηματικά ποσά.

- 2) Ανακηρύσσει αυτούς δωρητάς και ευεργέτας του σχολείου.
- 3) Να αναρτήσει την φωτογραφίαν αυτών εντός του σχολείου.
- 4) Να ανακοινωθεί επ' εκκλησίας εις πάντας τους κατοίκους του χωρίου η δωρεά τούτων.
- 5) Να δημοσιευθεί αντίγραφον της παρούσης εις την εφημερίδα «Τα Γράμματα της Λακωνίας».

Εφ' ω συνετάγη η παρούσα πράξις ήτις βεβαιωθείσα υπογράφεται.

Ο Πρόεδρος
Παναγ. Λεονταρίτης

Ο Γραμματεύς
Αθ. Τσάμπηρας

Τα μέλη
Νικ. Ψυλάκος
Νικ. Μανιάτης
Ηλίας Σταυράκος

Είναι προφανές ότι το Δημοτικό Σχολείο Αρκασάδων το 1938 παρουσιάζει κτιριακό πρόβλημα. αφεύ η σημαντική, για τα οικονομικά δεδομένα της εποχής, χρηματική δωρεά των τριών ομογενών γίνεται με σκοπό την ανέγερση διδακτηρίου.

1. Δημητρίου Γ. Κατσαώρα. Στη σκιά του Ταΰγετου. Παλαιοπαναγιά, Ανώγεια και Ξηροκάμπι. Ιστορική διαδρομή από τις ρίζες μέχρι το 1940, Αθήνα 1989, σελ. 293.
2. Μιχαήλ Χουλιαράκη. Γεωγραφική, διοικητική και πληθυσμιακή εξέλιξη της Ελλάδος 1821-1971, Τόμ. Β'. Αθήνα 1975, σελ. 1 & 36.
3. Δημητρίου Γ. Κατσαώρα. ό.π., σελ. 297.
4. Μιχαήλ Χουλιαράκη. Γεωγραφική, διοικητική και πληθυσμιακή εξέλιξη της Ελλάδος 1821-1971, Τόμ. Α' - Μέρος II. Αθήνα 1974, σελ. 138, 206 & 300.
5. Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαιδεία. Τόμ. Ε', Αθήνα 1928, Εκδ. Πυρσός Α.Ε., σελ. 539.
6. Νεώτερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν, Τόμ. Ι', Αθήνα (1938), Εκδόσεις Ηλιος, σελ. 595.
7. Δημητρίου Γ. Κατσαώρα. ό.π., σελ. 295.
Εβδομαδιαία εφημερίδα «Τα Γράμματα της Λακωνίας» Αρ. Φύλ. 263 (6/4/1938), σελ. 4..

Η Κουμουστά του παλιού καλού καιρού

Δε λένε να λησμονηθούν –αν και μικρά κι ασήμαντα– τα τόσα περιστατικά του παλιού εκείνου καλού καιρού στην αγαπημένη Κουμουστά. Και η μνήμη –σε πείσμα του χρόνου–κρατά τις τόσες παλιές αναμνήσεις που νοσταλγικά μας ξαναθύμιζε με τις διηγήσεις του ο αείμνηστος πατέρας μου πολύ αργότερα.

Οι διηγήσεις εκείνες ξαναζωντάνευαν την τότε απλή μικρή κοινωνία των παραθεριστών, την τόσο ξεχωριστή στην καθημερινότητά της, αφού κι εμείς –μικρά παιδιά τότε– τη ζούσαμε αμέριμνα.

Καλοκαίρι του '45. Προχωρημένος Αύγουστος, κι ο μπάρμπα-Γιάννης, ο γείτονας, προβληματιζόταν πιεζόμενος από τις επίμονες παρακλήσεις και γκρίνιες του 17/χρονου γιου του. Και τελικά θέλησε να ησυχάσει. Τι άλλο να έκανε; Αποφάσισε λοιπόν να ενδώσει στις παρακλήσεις εκείνες. Έκανε το χατίρι του γιου του και του αγόρασε την μακρύκανη κυνηγητική...τσάγκρα σε μια κάθοδό του στο Ξηροκάμπι.

Ένα παλιό όπλο που γέμιζε από εμπρός με βέργα. Έτσι θα ικανοποιούσε το ασίγαστο πάθος του επίδοξου κυνηγού και θα ησυχάζε κι ο ίδιος. Η χαρά του γιου δε λεγόταν. Ανυπόμονος, από την επόμενη κιόλας, πριν καλά-καλά να φέξει, βρέθηκε στο μονοπάτι για το Σκοτάκι. Και ω! του θαύματος και της τύχης του πρωτάρη! Γύρισε πανευτυχής με κρεμασμένο το πρώτο του τρόπαιο, όχι μέσα στο σακίδιο, αλλά εξωτερικά για να εκτίθεται στην κοινή θέα όσων θα συναντούσε. Και η επιτυχία απρόσμενη. Ένας καλοθρεμένος –γύρω στις δυο οκάδες– λαγός. Ναι! Απίστευτο και όμως αληθινό κατόρθωμα. Σκότωσε λαγό. Χαρές και πανηγύρια. Ποιος τον κρατούσε πια.

Ξάγρυπνος σχεδόν όλη τη νύχτα, κατέστρωνε τα επιτελικά του σχέδια και πρωί-πρωί, την επιούσα, ξεκίνησε και πάλι για νέες επιτυχίες. Τον βρήκε το σκάσιμο του ήλιου να κατηφορίζει στο γνωστό μονοπάτι. Μα ξάφνου καρφώθηκε αλαφιασμένος στη μέση του μονοπατιού. Έμεινε ασάλευτος.

Ανάμεσα στα πυκνόφυλλα δέντρα, ένα σφεντάμι θεόρατο ξεχώριζε. Κι επάνω του σκαρφαλωμένο ένα από εκείνα τα εκατοχρονίτικα κλήματα της Κουμουστάς. Είχε κι αυτό θεριέψει τυλίγοντας το χοντρό κορμό του γύρω από τον ντούρο κορμό του σφενταμιού. Μέσα κι έξω από τα κλωνιά, τα οκαδιάρικα τσαμπιά-σταφύλια, τα περίφημα κρουστάλια της Κουμουστάς, στεφάνωναν με τις κληματόβεργες από παντού την πυκνή φυλλωσιά. Κρέμονταν τα σταφύλια σαν πολυέλαιοι με τις χρυσοκίτρινες ώριμες ρώγες τους, σε μεριές-μεριές καφές σκούρες, φαγωμένες από τους κοκκινόσκουρκους.

Το μάτι του καρφώθηκε αυτόματα στην περίεργη κίνηση των κλαδιών, που σείονταν ανάλαφρα μαζί με τις κληματόβεργες, ενώ αεράκι δε φυσούσε. Χωρίς καθυστέρηση σημάδεψε προς τον κινούμενο στόχο και τσακ-μπαμ έφυγαν τα σκάγια, ενώ αντιλάλησε και απλώθηκε ο αχός στο βάθος, στο Σκοτάκι.

Την ίδια στιγμή τα κλαδιά τσακίζονταν με θόρυβο και το αόρατο θήραμα, σύμφωνα με τον νόμο της βαρύτητας, κατρακύλησε και... πάρτο κάτω. Έσκασε με πάταγο πάνω στους θάμνους και στις ρίζες του δέντρου σαν παραγεμισμένο σακί. Κι ο ασυνήθιστος εκείνος όγκος φανέρωσε ένα... ανθρώπινο σουλούπι. Η γρια-Λιάκαινα

σφάδαζε βογγώντας πάνω στα τσακισμένα κλαδιά, κρατώντας τα πλευρά της και με ξεψυχισμένη φωνή καλούσε απεγνωσμένα σε βοήθεια!!

Κι ευτυχώς, η τύχη –αν μπορεί να το πει κανείς αυτό τύχη– ήταν μαζί της. Τα σκάγια δεν την βρήκαν σε ζωτικά σημεία και τη... γλίτωσε με μερικά σπασμένα πλευρά. Η συμπαθέστατη Λιάκαινα είχε βάλει την ξυλόσκαλα στο πίσω μέρος του δέντρου και για τούτο ήταν αθέατη.

Παρά τα χρόνια της –ήταν γερά κόκκαλα τότε– σκαρφάλωσε στο μεγάλο σφεντάμι για να γεμίσει το καλαμοκόφινο με τα ώριμα σταφύλια. Το πώς έφυγε ο δεινός κυνηγός από τον τόπο του δράματος δεν είναι δυνατόν να περιγραφεί. Πέταξε την τσάγκρα καταγής και ούτε που τον είδε κανείς. Πότε έφτασε στο σπίτι και κρύφτηκε κανείς δεν το κατάλαβε. Την επόμενη, ο πάντα σχολιάζων την καθημερινότητα, ο θυμόσοφος και σκωπτικός μπάρμπα-Σπύρος, ήλθε πρόσωπο με πρόσωπο με τον πατέρα του 17/χρονου στις βρύσες του πλάτανου. Και δεν άφησε την ευκαιρία να του ξεούγει. Λιγόλογος –όπως το συνήθιζε– κάρφωσε με δηκτικό χιούμορ τον χαμένο σε σκέψεις πατέρα του δράστη: Μπράβο! Συγχαρητήρια ρε Γιάννη για το γιο σου! Σπουδαίος κυνηγός θα γίνει! Πρώτη μέρα λαγό δεύτερη άνθρωπο!

Μαρίας Σαραντάκου – Αμοιρίδη

Μια μαρτυρία για τον θάνατο του Τουρκοβασίλη

Στο προηγούμενο τεύχος της Φάριδος δημοσιεύτηκε ένα άρθρο με τίτλο «Σχετικά με τον θάνατο του Τουρκοβασίλη». Με αφορμή τα όσα γράφονται εκεί, επιθυμώ στο παρόν τεύχος να καταθέσω και την δική μου μαρτυρία.

Αν και η οικογένειά μου ήταν από την Παλαιοπαναγιά, εκείνα τα χρόνια μέναμε στο Ξηροκάμπι, όπου ο πατέρας μου είχε μπακάλικο. Την ημέρα που σκότωσαν τον Τουρκοβασίλη έπαιζα με άλλα παιδιά στον χώρο γύρω από την Αγία Τριάδα. Ήμουν τότε εννέα ετών. Όπως παίζαμε, ξαφνικά ακούσαμε πυροβολισμούς. Σταματήσαμε το παιχνίδι και κινήσαμε προς το μέρος από το οποίο ακούστηκαν οι πυροβολισμοί. Μπήκαμε στην αυλή του σπιτιού του Γιάννη Σολωμού. Ήταν αρκετός κόσμος μαζεμένος εκεί. Κατάχαμα ήταν ο Τουρκοβασίλης, ο οποίος ξεψυχούσε. Δεν ήταν δεμένος. Τότε, κάποιος από το πλήθος μάς είπε να βγούμε έξω από την αυλή και φύγαμε. Άσχημα χρόνια.

Έρικας Α. Καπάκου
Τον καιρό της Κατοχής

Το περιστατικό μου το είχε διηγηθεί η αείμνηστη, καλή μου πεθερά, Βασιλική Λ. Καπάκου, το γένος Βορβή, πριν από πολλά χρόνια και με το δημοσίευμα του Σ. Σωτηράκου το θυμήθηκα.

Μαθεύτηκε στη συνηθισμένη βραδινή ρούγα ότι σε ένα μέρος στην Πολοβίτσα κρύβονταν Άγγλοι στρατιώτες καταζητούμενοι από τους εισβολείς Ιταλούς. Οι κάτοικοι της περιοχής τούς συντηρούσαν με τρόφιμα, όσο ήταν δυνατό, καθώς δεν υπήρχαν και πολλά και έτσι έπρεπε να συμβάλλουν και οι πατριώτες από τον κάμπο. Είχε ακουστεί όμως ότι είχαν ζητήσει και γραφική ύλη. Πρόθυμοι λοιπόν οι παρευρισκόμενοι μάζεψαν ό,τι είχε ο καθένας, μαζί και η πεθερά μου, η οποία μαζί με άλλα έδωσε ένα τετράδιο και ένα μολύβι. Αυτά θα τα έστελναν βέβαια με μυστικό τρόπο στους κρυμμένους Άγγλους.

Πέρασε ο καιρός, μαθεύτηκε ότι έπιασαν τους Άγγλους και όλοι στενοχωρήθηκαν, αλλά για την παρά πέρα τύχη τους δεν έμαθαν ποτέ τίποτα. Οι μέρες περνούσαν ώσπου ένα πρωί χτυπάει η εξώπορτα της κυρίας Βασιλικής και μονομιάς μπαίνουν 6-7 καραμπινιέρηδες Ιταλοί με όπλα και αγριάδα και διατάζουν την πεθερά μου να κατέβει στην αυλή. Αυτή ταραγμένη, φοβισμένη και με τη σκέψη «τι να θέλουν οι Ιταλοί πρωί-πρωί» κατεβαίνει. Ένας από αυτούς της λέει με τόνο επιτακτικό «Αθανάσιος» και την τραντάζει από το μπράτσο για να της δείξει ότι δεν αστειεύεται. Η πεθερά μου απαντά «α ναι, είναι ο πατέρας μου, Αθανάσιος Βορβής, είναι γέρος, ανήμπορος, κατάκοιτος». Κάνουν σύσκεψη οι Ιταλοί, φωνές, αντάρα και τραβάει ο ένας ένα κομμάτι από το τετράδιο λέγοντας «Αθανάσιος Καπάκος πο Βορβής». Η πεθερά μου με τρεμάμενη φωνή λέει «είναι το παιδάκι μου, είναι άρρωστο, έχει ελονοσία και είναι στο κρεβάτι με 40 πυρετό». Κάνουν σύσκεψη οι Ιταλοί, φωνές, χειρονομίες, νοήματα και της δίνουν να καταλάβει ότι πρέπει να φέρει το παιδί κάτω στην αυλή. Η γυναίκα τρεκλίζοντας ανεβαίνει τη σκάλα με τη σκέψη πώς να χειριστεί την κατάσταση. Ο Θανάσης μαζί με τ' αδέλφια του είχαν ζυπνήσει από τις φωνές των Ιταλών. Η μάνα τους προσπαθεί να τους καθησυχάσει, παίρνει το Θανάση, τον διπλώνει σε ένα σάισμα (είδος κουβέρτας) και κουτσά στραβά τον κατεβάζει. Ο Θανάσης με κλειστά μάτια, παρίστανε, όσο καλύτερα μπορούσε, τον άρρωστο στην αγκαλιά της μάνας του. Οι Ιταλοί τον κοιτούσαν από την κορυφή μέχρι τα νύχια ξανά και ξανά, αλλά δεν ικανοποιήθηκαν από το θέαμα του παιδιού και ο ένας από αυτούς ρώτησε σπαστά και ακαταλαβίστικα πού είναι τα βιβλία του παιδιού. Η πεθερά μου τους έδωσε όπως-όπως να καταλάβουν ότι δεν έχει βιβλία, ότι τα είχε χάσει από καιρό. Φωνές και δυσαρέσκεια από τους Ιταλούς ώσπου ένας έκανε νόημα στην πεθερά μου ότι τελείωσαν αλλά θα ξαναγυρνούσαν. Όταν έκλεισε η πόρτα, η πεθερά μου έπεσε λιπόθυμη στο έδαφος μαζί με το παιδί από το φόβο της. Ευτυχώς δεν πρόλαβαν οι Ιταλοί να ξανάρθουν. Ήρθαν οι επόμενοι κατακτητές και όπως φάνηκε η ιστορία έληξε με το τετράδιο, το οποίο έδωσε η κυρία Βασιλική για τους Άγγλους με καλή πρόθεση, χωρίς όμως να προσέξει ότι ήταν γραμμένο το όνομα του παιδιού της, Αθανάσιος Καπάκος.

Ομαδικό προσκύνημα στους Γοράνους

Έτσι τιλοφορείται το βιβλίο που τύπωσαν οι Γορανίτες του εξωτερικού και μοίρασαν στους συνδαιτυμόνες της αξέχαστης βραδιάς της 30^{ης} Αυγούστου 2008. Ένα βιβλίο αλλιώς από τ' άλλα. Τυπωμένο στο εξωτερικό, η ψυχή όμως στους Γοράνους. Ένα οδοιπορικό του μετανάστη ώσπου να στεριώσει, να επιβιώσει και να μεγαλουργήσει. Οι Γορανίτες, απαντώντας στην πρόκληση τότε των καιρών, άφησαν το χωριό τους με την ευχή της μάνας: «άμε, παιδί μου, στο καλό και την καλή την ώρα» και πρόκοψαν. Οι Έλληνες διέπρεψαν σε μεγάλες χώρες και ασύνορες αυτοκρατορίες.

Ένα πανόραμα που εικονίζει τους Γορανίτες και τις δούλεψές τους. Προηγείται ο λόγος του επίτιμου προέδρου Γιώργου Δάνου και του νυν Στυλιανού Στρατάκου και ακολουθούν η σύνθεση του Διοικητικού Συμβουλίου, το ιστορικό του συλλόγου, το καταστατικό και ένα πλήθος φωτογραφικών ντοκουμέντων με τη μαθητιώσα νεολαία των Γοράνων του 1950 και του 1960 και τη δράση των Γορανιτών, συλλογικά και ατομικά, στη νέα τους πατρίδα. Κάποιοι εικονίζονται με τη στολή του φαντάρου (Κωνσταντίνος Παναγάκος, Γιάννης Σταρόγιαννης και Χρήστος Κριτσιμηλιός) σε μια συμβολική ενέργεια πηής προς την πατρίδα.

Απ' εκεί και πέρα οι Γορανίτες με τις οικογένειές τους: Γεώργιος Χ. Βλογιαννίτης, Κωνσταντίνος Γ. Βλογιαννίτης, Δημήτριος και Νίκη Βλογιαννίτη, Ηλίας και Δήμητρα Βλογιαννίτη, Ελευθέριος Χ. Βλογιαννίτης, Αικατερίνη Κ. Βλογιαννίτη, Πρόδρομος και Ελευθερία Βλογιαννίτη, Παναγιώτης Α. Βλογιαννίτης, Γιώργος Δάνος, Γεώργιος Α. Δούκας, Πάνος Εξαρχάκος, Σωτήριος Ν. Καλκάνης, Νικήτας Β. Καλκάνης, Κωνσταντίνος και Φανή Κοκκορού, Δημήτριος Μπομπότσης, Ευστράτιος Μπομπότσης, Παναγιώτα Μουρελάτου-Κρητικού, Δημήτριος Νικολακάκος, Κωνσταντίνος Παναγάκος, Νίκος Παναγάκος, Νικόλαος Πλαγιάννης, Σταύρος και Άννα Λιουνη, Θεόδωρος και Ευαγγελία Ρηγάκου, Ιφιγένεια Ρηγάκου, Γιώργος Ρηγάκος και Βούλα Ρηγάκου-Φραγκή, Ευστράτιος Γ. Ρηγάκος, Φώτης Γ. Ρηγάκος, Σταυρούλα Νίτες-Παλαστράτη, Στυλιανός Π. Στρατάκος, Νικόλαος Στρατάκος, Στυλιανός Στρατάκος, Γεώργιος Στρατάκος, Παναγιώτης Γ. Στρατάκος – Μπουκουμένος, Γεωργία Σταρόγιαννη, Ελένη Βλογιαννίτη – Γιάννης Σταρόγιαννης, Ηλίας Τσάμπηρας και Ευροσύνη, Νικήτας Κοκκορός και Βασιλική, Χρήστος Κριτσιμηλιός, Μαρία Βαβαρούτσου-Ρηγάκου, Ηλίας Διαμαντάκος, Peter και Grace Δάνος, Ηλίας Η. Κοκκορός, Κωνσταντίνος Γριβόγιαννης.

Σβήνοντας, λέει ο ποιητής, ένα κομμάτι από το παρελθόν είναι σαν να σβήνεις ένα κομμάτι από το μέλλον. Οι Γορανίτες θέλουν να θυμούνται. Διεκδικούν το δικαίωμα στη μνήμη. Χαρακτηριστικά ο Γιώργος Β. Ρηγάκος γράφει από καρδιάς:

*Αγαπημένο μου χωριό, Γοράνοι δοξασμένοι,
στα πόδια του Ταύγετου που είσαστε χτισμένοι.
Με νοσταλγία έρχομαι για να σε χαιρετήσω
και τα άγια σου τα χώματα ξανά να τα πατήσω.*

Γεωργίου Π. Δάνου
Στην πατρίδα

*Τα ιερά σου χώματα
θέλω να τα πατήσω
και με πολλή ευλάβεια
θα σκύψω να φιλήσω.*

Μέσα από αυτόν τον στίχο στο ποίημα που έγραψε ο ξενιτεμένος συγχωριανός μας περιγράφει τα συναισθήματά του. Μέσα από αυτόν τον στίχο πηγάζει η αγάπη που έχει ο ξενιτεμένος για την πατρίδα του και προπαντός για τον τόπο που γεννήθηκε. Μας περιγράφει με φλογερά λόγια τον τόσο δυνατό πόθο και την νοσταλγία να επισκεφτεί ξανά τον τόπο, απ' όπου είδε για πρώτη φορά το φως του ήλιου και ανέπνευσε τον τόσο καθαρό αέρα. Οι λέξεις στο ποίημα αυτό εκφράζουν την ψυχολογική κατάσταση του ξενιτεμένου, συγκίνηση, πικρία και κάποιο παράπονο, ότι ίσως η επιθυμία του αυτή να μην μπορέσει να πραγματοποιηθεί.

Σήμερα τα πράγματα έχουν αλλάξει. Ο ξενιτεμένος δούλεψε, μόχθησε αλλά δημιούργησε. Οι αποστάσεις έχουν μειωθεί και ο καθένας μπορεί να επισκεφτεί την πατρίδα πιο εύκολα. Έτσι γεννήθηκε η ιδέα να επισκεφτούμε και εμείς ομαδικά το χωριό μας. Η ιδέα αυτή έγινε πραγματικότητα και σήμερα είμαστε εδώ όλοι μαζί. Ομαδικό προσκύνημα, επιστροφή εκεί απ' όπου άρχισε το μεγάλο ταξίδι της ζωής μας. Πόσο μεγάλο φάνταζε τότε. Πόσο μικρό φαίνεται τώρα! Πέρασαν τόσα χρόνια - κι όμως σαν να ήταν χτες. Φύγαμε όλοι μαζί. Άδειασε το χωριό ξαφνικά. Τώρα επιστρέψαμε όλοι μαζί. Μια παρέα. η παρέα των νεανικών μας χρόνων. Γέμισε το χωριό έτσι αναπάντεχα, όσο αναπάντεχο ήταν και το ταξίδι για την ξενιτιά. Ομαδικός φόρος τιμής στον τόπο που μας γέννησε.

Ευχαριστώ τους συγχωριανούς μας, που μας καλωσορίσατε, μας αγκαλιάσατε και μας φιλοξενήσατε με τον τρόπο που αρμόζει στους Γοράνους.

Η πλατεία αυτή ήταν το κέντρο όλων των κοινωνικών και πολιτιστικών εκδηλώσεών μας. Θυμάμαι τα νεανικά μας χρόνια ότι εδώ ήταν η παιδική χαρά. Εδώ παίξαμε κυνηγητό, κρυφτό και τόσα άλλα παιχνίδια. Στο καμπαναριό της εκκλησίας ανέβαινε ο μπαρμπα-Μήτσος ο ντελάλης, ο οποίος με την δυνατή φωνή, που ακουγόταν απ' άκρη σ' άκρη σ' όλο το χωριό, πληροφορούσε τους συγχωριανούς για οποιοδήποτε νέο. Με άλλα λόγια ήταν. θα έλεγα, το μέσο μαζικής ενημέρωσης της εποχής.

Μαζί με μας έχουν έρθει και τα παιδιά μας. Τα φέραμε εδώ, να επισκεφτούν τον τόπο που γεννήθηκαν οι γονείς τους και οι παππούδες τους. Μ' αυτόν τον τρόπο θα αγαπήσουν τον τόπο και θα επισκέπτονται συχνότερα την Ελλάδα.

Ο απόδημος ελληνισμός είναι οι ακρίτες, οι φύλακες των μακρινών συνόρων της πατρίδας μας. Πάντοτε υπερασπίζονται δυναμικά τα δίκαια της μητρός Ελλάδος. Πάντοτε πρωτοπόροι στην προστασία ενάντια σε όσους σφετερίζονται την ακεραιότητά της ή προσπαθούν να παραποιήσουν την ιστορία της ή επιχειρούν να κλέψουν την πολιτιστική κληρονομιά της. Σύσσωμος ο απόδημος ελληνισμός είναι στις επάλξεις όταν χρειαστεί. Αλλά και η μητέρα Ελλάς πάντοτε ενδιαφέρεται για

τους Έλληνες της διασποράς. Γι' αυτό το σκοπό έχει ιδρυθεί ειδικό παράρτημα στο Υπουργείο Εξωτερικών, με αρμοδιότητες αποκλειστικές για τον απόδημο ελληνισμό.

Εδώ έχουμε ζωντανό παράδειγμα για το πόσο η πατρίδα μας ενδιαφέρεται για τους ξενιτεμένους. Σήμερα έχουμε την χαρά και την τιμή να βρίσκονται μαζί μας ο συγχωριανός μας βουλευτής και υφυπουργός κύριος Πέτρος Δούκας, ο βουλευτής κύριος Τάκης Σκανδαλάκης, ο βουλευτής κύριος Γρηγόρης Αποστολάκος, ο βουλευτής κύριος Λεωνίδας Γρηγοράκος, ο τέως βουλευτής κύριος Θανάσης Δαβάκης, ο δήμαρχος του δήμου μας κύριος Δημήτρης Κουμουτσίδης, ο πρόεδρος της Παλλακωνικής Ομοσπονδίας Καναδά κύριος Παναγιώτης Ριζάκος και ο εκπρόσωπος της Παλλακωνικής Ομοσπονδίας Καναδά και Αμερικής στην Λακωνία κύριος Τάκης Γαλιάτσος.

Ο σεβασμιότατος μητροπολίτης Μονεμβασίας και Σπάρτης κύριος κύριος Ευστάθιος εκφράζει την βαθιά του λύπη που δεν μπορεί να παρευρεθεί μαζί μας λόγω ανειλημμένων υποχρεώσεων του. Στέλνει όμως τις ευχές του και την ευλογία του για ένα ευχάριστο και επιτυχημένο προσκύνημα στους Γοράνους. Επίσης, ο νομάρχης Λακωνίας κύριος Κωνσταντίνος Φούρκας μάς πληροφόρησε ότι οικογενειακές υποχρεώσεις τον ανάγκασαν να μην μπορέσει να δώσει το «παρών» στην όμορφη αυτή εκδήλωση και μας εύχεται καλή επιτυχία.

Αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω όλους εσάς, συγχωριανούς και επισκέπτες, που ήρθατε εδώ για να γιορτάσουμε μαζί το ιερό αυτό προσκύνημα στο όμορφο χωριό μας. Ευχαριστώ τον διευθυντή και το προσωπικό του εστιατορίου για τα τόσο νόστιμα φαγητά που μας σερβίρισαν. Ευχαριστώ, επίσης, την ορχήστρα για τα μελωδικά της τραγούδια. Τέλος, θέλω να εκφράσω τις θερμές ευχαριστίες στον δραστήριο πρόεδρο του Συλλόγου Γορανιτών του Τορόντο «Άγιος Γεώργιος», τον Στέλιο Παναγιώτου Στρατάκο, ο οποίος υπήρξε η ψυχή της εκδήλωσης αυτής.

Προτού τελειώσω, θέλω να κάνω μια μικρή αναδρομή στο μακρινό παρελθόν. Εδώ σε αυτήν την πλατεία του Αη-Γιώργη μετά την Θεία Λειτουργία, ο αείμνηστος Οδυσσέας Δάνος κάλεσε τους Γορανίτες να τραγουδήσουν τον εθνικό μας ύμνο. Δεν θυμάμαι για ποιο λόγο. Ήμουν πολύ μικρός. Ίσως να ήταν εθνική γιορτή. Τότε όλοι με εθνική υπερηφάνεια και ενθουσιασμό τραγούδησαν. Τώρα θα παρακαλέσω όλους εσάς να σηκωθούμε και να τραγουδήσουμε τον εθνικό μας ύμνο.

Σε γνωρίζω....

Ας ζητωκραυγάσουμε όλοι μαζί:

Ζήτω η Ελλάς

Ζήτω ο απόδημος ελληνισμός

Ζήτω οι Γοράνοι

Ιωάννη Γ. Παρηγόρη
Αρπακτικά στον Ταΰγετο

Ένα ιδιαίτερο γεγονός συνέβη και συμβαίνει, ακόμη και την ώρα που γράφω αυτές τις γραμμές, στην περιοχή μας. Έχει σχέση με την εμφάνιση των αετών, αυτών των περήφανων αρπακτικών πτηνών του Ταΰγετου, τόσο χαμηλά και για τόσο μεγάλη χρονική διάρκεια. Από τα τέλη Μαΐου παρατηρώ αετούς να πετάνε, να κυνηγάνε πάνω από το κεφάλι μου, κρίζοντας με τη χαρακτηριστική κραυγή τους. Η περιοχή που εγώ έχω παρατηρήσει να κινούνται είναι η περιοχή που περικλείεται από το Ανάκωλο, την Ποταμιά, το πεδίο βολής ΚΕΕΜ, το Δρυμόνα και τον Αγιοβασίλη. Έχω δει να πετάνε, για λίγο χρονικό διάστημα όμως μαζί, μέχρι και 4 ζευγάρια

Υπάρχει και ένας μοναχικός με άσπρες λουρίδες στα φτερά του μεγαλύτερος και διαφορετικός από τους άλλους. Το θέαμα είναι εντυπωσιακό με τον τρόπο που πετάνε, χρησιμοποιώντας κατά βάση τα ανοδικά ρεύματα του αέρα με ιδιαίτερη επιδεξιότητα, αλλά και με τον τρόπο που κυνηγάνε κατά ζευγάρια πάντα, ο ένας χαμηλά κρίζοντας να τρομάξει το θήραμά του και ο άλλος πολύ ψηλά με το αετίσιο μάτι του να παρατηρεί. Μόλις εντοπίσει το θήραμα, βουτάει με κλειστά φτερά όχι πάντα κάθετα αλλά και με σταθερή γωνία τέλεια υπολογισμένη και το συλλαμβάνει.

Αν και έχω ειδοποιήσει την ορνιθολογική εταιρεία, δεν έχει γίνει καμία ενέργεια μέχρι τώρα, καθότι εάν πρόκειται για βασιλαετό, είδος σπάνιο και απειλούμενο με εξαφάνιση, πιστεύω ότι χρήζει ιδιαίτερης μελέτης. Ο μοναχικός αετός κατά τη γνώμη μου είναι χρυσαετός.

Πριν από 3 χρόνια είχα κάνει μια πρόταση για ένα έργο που μπορούσε να χρηματοδοτηθεί από το Γ.ΚΠΣ στήριξης. Ήταν για ένα κέντρο μελέτης και προστασίας αρπακτικών πτηνών και ορεινής πέρδικας. Η πρόταση υπεβλήθη τότε, αλλά δεν υποστηρίχθηκε στην πορεία από αντίστοιχη μελέτη, με αποτέλεσμα να μην υλοποιηθεί. Ένα τέτοιο κέντρο είναι απόλυτα εφικτό να δημιουργηθεί στην περιοχή μας και θα σημάνει, εκτός από την προστασία της πανίδας, την δημιουργία θέσεων εργασίας και τη δημιουργία οικονομικής ανάπτυξης στον ορεινό πόλο του δήμου μας, την οποία έχει ιδιαίτερη ανάγκη. Ποτέ δεν είναι αργά όμως. Με αφορμή αυτό το γεγονός, ας αρχίσουμε μια προσπάθεια για την υλοποίηση του κέντρου, όχι με ευχολόγια και υποθέσεις όμως, αλλά με στοχευμένες και εφικτές δράσεις, που να έχουν πιθανότητες επιτυχίας.

Μαρίας Πουλακάκου – Παπαστράτη
Γράμμα από την ξενιτιά

Ο πατέρας μου ήταν ο Δημήτριος Πουλακάκος. Όλη του τη ζωή είχε καφενείο κι έδωσε ένα ποτήρι νερό σε όλους τους Ξηροκαμπίτες. Έφερε τον πρώτο κινηματογράφο το 1934 που δεν είχε ακόμη φωνή και τα θέατρα Μπογράκου και Ζωής Βουδούρη. Ο πόλεμος του 1940 μάς έπιασε με το θέατρο Μεσσαλά. Θέλω να πω ότι έδωσε την πρώτη κοινωνική μόρφωση στους Ξηροκαμπίτες, γιατί το θέατρο και ο κινηματογράφος ήταν και είναι μια σημαντική εξέλιξη. Ο θείος μου Γιώργης Πουλακάκος είχε πρακτορείο εφημερίδων και το Ξηροκάμπι ήταν το μόνο χωριό που είχε κατανάλωση. Όλα τα χωριά ζήλευαν τη ζωή των Ξηροκαμπιτών και τους έλεγαν τεμπέληδες, που κάθονταν στα καφενεία και διάβαζαν εφημερίδες. Αλλά ο Κώστας Ιατρίδης φώναζε δυνατά: οι Ξηροκαμπίτες είναι άνθρωποι των γραμμάτων και της επιστήμης. Θέλω να ενθυμούμαι το χωριό μου το 1938. Ένα Ξηροκάμπι με αρκετούς δημόσιους υπαλλήλους και ήκμαζε στην καθαριότητα και τον πολιτισμό. Λυπήθηκα ειλικρινά που ο κ. Λάσκαρης δεν αναφέρει στο βιβλίο του τίποτε για την οικογένεια Πουλακάκου. Εύχομαι ειλικρινά την πρόοδο, του χωριού μας, γιατί κι εγώ είμαι Ξηροκαμπίτισσα.

Ο αποχωρισμός μου (1955, Canada)

*Δεν θα ξεχάσω ποτέ ζω εκείνη την ημέρα
όπου αποχαιρέτησα αδέρφια και πατέρα.
Εμπρός μου ξαναπρότανε το πέλαγος καθαίο
κι όλοι μάς χαιρετούσανε πάνω απ' το μουράγιο.
Χιλιάδες ήταν οι επιβάτες για το καλό ταξίδι
κι όμως κάτω έβρεχνα κατάλευκο μαντήλι.
Στα μάτια μου έβγαζε ολόθερμο το δάκρυ
γι' αυτούς που ε καταλείπα στον λιμανιού την άκρη.
Την ώρα που επέκετο το πλοίο να σαλπάρει
ρίζαν την γαλανή σ' κη σημαία στ' ακρογιάλι.
Μενεξεδένια δέντρα και ασημένια βράδια
χρυσανατέλλει ο ήλιος μας επάνω στα ουράνια.*

Εκ της Φάριδος

Αλληλογραφία με τους αναγνώστες

Κυρία Μαρία Πουλακάκου, ευχαριστούμε για το γράμμα. Τα ποιήματα τα κρατήσαμε για το αρχείο του περιοδικού.

Τζένης Ν. Καπετανάκου
Πίτσα Κ. Συκιώτου

Γεννήθηκε στα Καμίνια (1921), ένα χωριουδάκι κοντά στο Ξηροκάμπι. Ο πατέρας της, γιατρός στο επάγγελμα, πολύ αγαπητός στους συγχωριανούς του είχε δύο γιούς και μία κόρη. Οι γιοι ακολούθησαν το επάγγελμα του πατέρα. Η κόρη ακολούθησε την φωνή της καρδιάς της που δεν ήταν άλλη από την μουσική. Σε νεαρή ηλικία ήλθε με την οικογένειά της στην Αθήνα, όπου χωρίς χρονοτριβή γράφτηκε στην Σχολή Βιολιού του Εθνικού Ωδείου και στην τάξη Μονωδίας, όχι γιατί της άρεσε το τραγούδι, αλλά με την παρότρυνση των καθηγητών του Ωδείου για την ωραία της φωνή.

Μετά το τέλος των σπουδών της και πριν καλά-καλά διαλέξει πού και τι θα διδάξει (βιολί ή μουσική στην Μ. Εκπαίδευση) η μεγάλη και σπουδαία τότε μουσικός Θάλεια Βυζαντίου την έκανε μέλος της χορωδίας της, μιας χορωδίας με την επωνυμία «Χορωδία Κοριτσιών Θ. Βυζαντίου» που σάρωνε βραβεία, επαίνους ακόμη και παράσημα από τον τότε Βασιλέα Παύλο. Σ' όλη την Ελλάδα και Ευρώπη ήτανε πασίγνωστη. Δύσκολα γινότανε μέλος κάποια κοπέλα σ' αυτήν την χορωδία, αν δεν συγκέντρωνε τα απαραίτητα στοιχεία, όπως: ωραία φωνή, σπουδές στην Μονωδία και πλήρη κατάρτιση Μουσικής Μόρφωσης (ακόμα και πείρα διδασκαλίας φωνητικής μουσικής κλπ). Έτσι η Πίτσα Συκιώτου απέκτησε εμπειρίες μουσικής διδασκαλίας και, όταν διορίσθηκε για πρώτη φορά σε σχολείο, απέδειξε πόσο ικανή ήτανε. Στην συνέχεια διορίσθηκε στο «Αμαλίειον ίδρυμα απόρων κοριτσιών», όπου για πολλά χρόνια δίδασκε μουσική, έκανε χορωδίες τόσο σημαντικές που, όπου εμφανίζονταν, αποσπούσαν επαίνους και εγκώμια.

Το 1969 ο μέντορας της Π. Συκιώτου, η Θάλεια Βυζαντίου πεθαίνει, κι ενώ όλοι νόμισαν ότι αυτή η θαυμάσια χορωδία τερμάτισε την καριέρα της, αναλαμβάνει την Δ/ση και όλη την ευθύνη της χορωδίας η Π. Συκιώτου μετά από ομόφωνη απόφαση των μελών που την έκριναν ισάξια της δασκάλας τους. Η Π. Συκιώτου ήτανε από την φύση της άνθρωπος ήρεμος, ευγενικός, υπομονετικός. Ήξερε να χειρίζεται με καλό τρόπο όλα τα γυναικεία μέλη της χορωδίας, που τώρα ήτανε μια υπέροχη φιλική παρέα, έτσι ώστε να ξεπερνιούνται τα εμπόδια. Ήτανε πολύ υπεύθυνη, δυναμική και τελειομανής. Συνέχιζε το έργο της Βυζαντίου βοηθούμενη και από τις κυρίες που τώρα αποτελούσαν «την Γυναικεία Χορωδία Αθηνών», έτσι μετονομάσθηκε, με συνέπεια και πολλή δουλειά. Ταξίδεψαν στην Ελλάδα, στην Τουρκία, το Ισραήλ και στην μισή Ευρώπη. Η Π. Συκιώτου δούλευε ακατάπαυστα, έχοντας πρωταρχική δουλειά στην Χορωδία και μετά το Αμαλίειον, το οποίο αποτελούσε και τον βασικό οικονομικό της πόρο.

Παράλληλα περιποιότανε και φρόντιζε με λατρεία και αυταπάρνηση την γερόντισσα Κοκίου, όπως την φώναζαν, την γυναίκα που είχανε από μικρό κοριτσάκι στο σπίτι τους οι Συκιώτηδες σαν ψυχοκόρη. Ήτανε τυχερή γιατί είχε θαυμάσια γηρατειά. Επί τριάντα χρόνια η Π. Συκιώτου διηύθυνε την Γ. Χ. Α. από την οποία ποτέ δεν πληρώθηκε ούτε μια δραχμή. Η ύπαρξη της χορωδίας στηριζότανε στα χρήματα που χορηγούσε το Υπουργείο Πολιτισμού και τα οποία πήγαιναν κατευθείαν σε κάποιο πρακτορείο ταξιδίων για τα εισιτήρια των μελών. Η δε διαμονή τους ήτανε

εξασφαλισμένη από αυτούς που τα καλούσαν. Κάποια χρόνια πριν από τον θάνατό της η Πίτσα Συκιώτου είχε συνταξιοδοτηθεί με πενιχρή σύνταξη. Η χορωδία δεν της έδωσε ποτέ τίποτα, εκείνη της έδωσε 30 χρόνια από την ζωή της.

Ακολουθεί αυτούσιο σχετικό δημοσίευμα για την Πίτσα Συκιώτου και την γυναικεία χορωδία Αθηνών από το περιοδικό Χορωδίες των Αθηνών.

Γυναικεία Χορωδία Αθηνών

Διευθύνει η Πίτσα Συκιώτου.

Η Γυναικεία Χορωδία είναι συνέχεια της χορωδίας Κοριτσιών της Θάλειας Βυζαντίου. Αποτελείται από 20 μέλη και έχει πραγματοποιήσει επιτυχείς εμφανίσεις εις την Ελλάδα και το Εξωτερικόν. Το 1979 έλαβε το πρώτον βραβείον εις τον διεθνή διαγωνισμόν της Βαρναξ δια την καλύτερη ερμηνεία βουλγαρικού τραγουδιού. Το 1985 έλαβε μέρος εις διεθνή συνάντηση χορωδιών εις το Βατικανό και συνέπραξε εις την λειτουργίαν εις Άγιον Παύλον, χοροστατούντος του Πάπα. Έχει λάβει μέρος εις διάφορα Φεστιβάλ του εξωτερικού (εις Μοντρέ Ελβετίας) και του εσωτερικού.

Η Γυναικεία Χορωδία Αθηνών με την μαέστρο Πίτσα Συκιώτου

Τα μέλη της Χορωδίας: Κοκκίνου Ελένη, Σπυροπούλου-Γκάγκα Ελένη, Κατσαρού Αγγ., Κορωναίου Καίτη, Ραΐκου Βούλα, Χριστοφίλη Πόπη, Σταματοπούλου Κορ., Σταυρίδου Ευαγ., Σαραντοπούλου Μαίρη, Τσιάρα Καίτη, Καπετανάκου Τζένη, Καράμπελα Μαρ., Περιβολαράκη Νίκη, Χάγερ Χρυσ., Παπαθεοδώρου Ελ., Αντωνακοπούλου Άντα, Φιλοπούλου Ασπ., Παντελάκη Σάσα, Σταύρου Ζώρζα, Μπελόνια Σοφία.

Το νέο γήπεδο Ξηροκαμπίου «Νικόλαος Παπαδάκος»

Ένα όνειρο πολλών ετών έγινε επιτέλους πραγματικότητα. Το Ξηροκάμπι απέκτησε ένα νέο στάδιο, το οποίο είναι μάλιστα ολυμπιακών προδιαγραφών. Στο χώρο αυτό, εκτός από το γήπεδο ποδοσφαίρου, έχουν κατασκευαστεί σύγχρονα πετρόχτιστα αποδυτήρια, γήπεδο αντισφαίρισης και στίβος οκτώ διαδρόμων. Ας σημειωθεί ότι στην Πελοπόννησο στίβο οκτώ διαδρόμων διέθετε μόνο το νέο στάδιο της Πάτρας (Παμπελοποννησιακό). Επίσης, υπάρχει πρόβλεψη για τοποθέτηση προβολέων, μονόπλευρης εξέδρας και πλαστικού χλοοτάπητα.

Η ομάδα του χωριού, ο Απόλλωνας, έπειτα από οκτώ χρόνια «προσφυγιάς» στο γήπεδο της Ποταμιάς επέστρεψε στο σπίτι του. Ευχή όλων είναι να αποτελέσει το στάδιο αυτό τον πυρήνα της αθλητικής ανάπτυξης του τόπου μας.

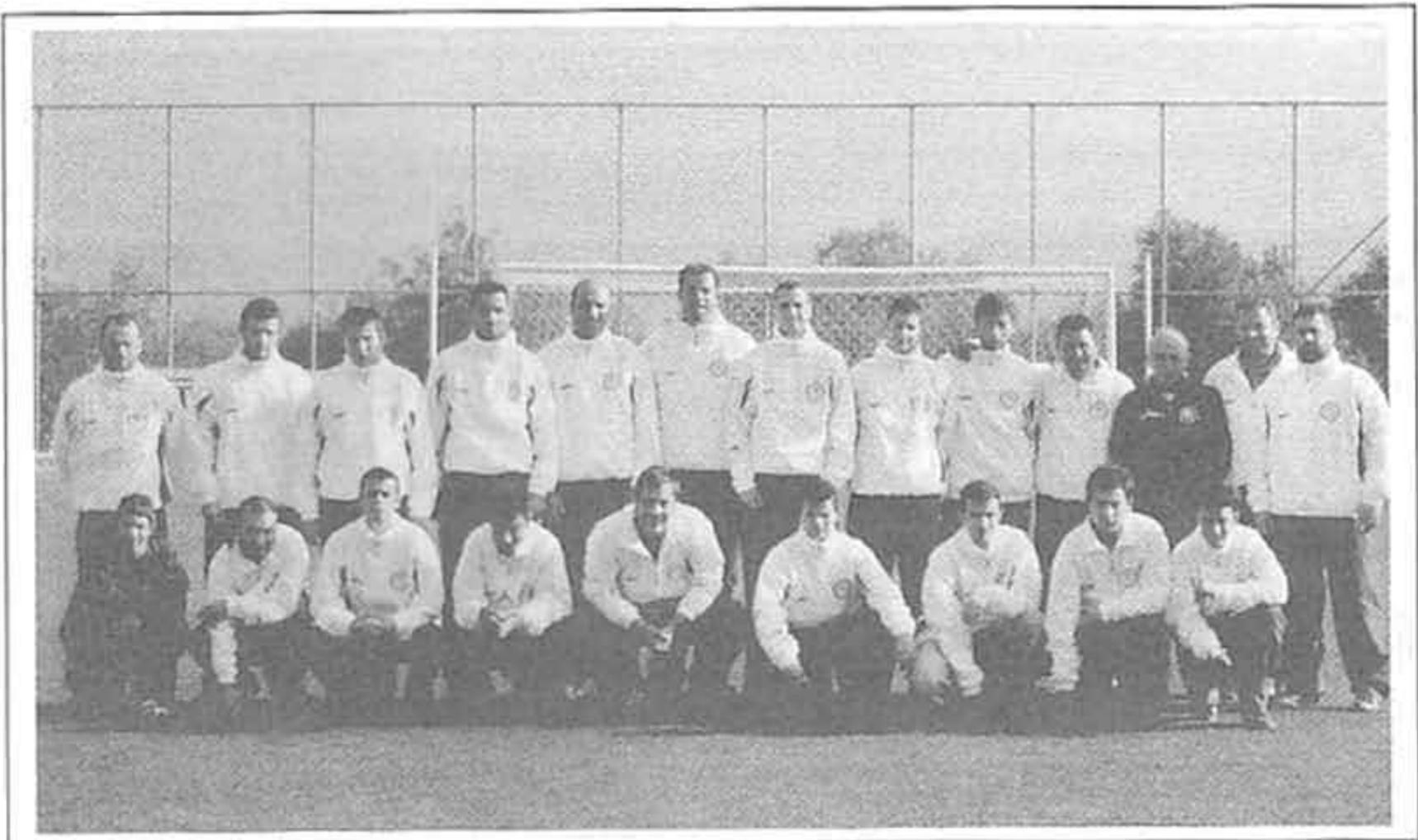
Στο νέο γήπεδο δόθηκε το όνομα του Νικολάου Παπαδάκου, του αιμνήστου φιλόλογου (απεβίωσε το 1998), ο οποίος διατέλεσε για πολλά χρόνια πρόεδρος του Απόλλωνα. Ήταν η ψυχή της ομάδας. Σ' αυτήν αφιέρωσε σχεδόν ολοκληρη τη ζωή του. «Απολλωνάκος και ξερό ψωμί» συνήθιζε να λέει. Ήταν χαρακτηριστική προσωπικότητα του χωριού μας και ιδιαίτερος αγαπητή σε όλους. Δικαίως δόθηκε το όνομά του στο νέο στάδιο.

Τα εγκαίνια έγιναν την Κυριακή 2 Νοεμβρίου 2008. Παραβρέθηκαν ο μητροπολίτης Μονεμβασίας και Σπάρτης Ευστάθιος, ο οποίος τέλεσε τον αγιασμό, οι βουλευτές Γρηγόρης Αποστολάκος, Τάκης Σανδαλάκης, Λεωνίδας Γρηγοράκος, Φεβρωνία Πατριανάκου και Σοφία Σακοράφα, ο νομάρχης Κώστας Φούρκας, ο

δήμαρχος Φάριδος Δημήτρης Κουμουτσίδης και σύσσωμο το δημοτικό συμβούλιο, ο πρόεδρος της ΤΕΔΚ Λακωνίας και δήμαρχος Γερονθρών Φίλιππος Πήλιουρας, ο δήμαρχος Θεραπνών Ιωάννης Ράλλης, ο δήμαρχος Νιάτων Γεώργιος Ντόβολος, ο δήμαρχος Μυστρά Δημήτρης Αποστολάκος, ο δήμαρχος Σκάλας Ιωάννης Γρυπιώτης, ο πρόεδρος της ΕΠΣ Λακωνίας Τάκης Καρράς και πλήθος κόσμου. Σύντομο χαιρετισμό απηύθησαν όλοι οι επίσημοι προσκεκλημένοι, οι οποίοι εξήραν τη σπουδαιότητα του έργου αυτού για την ευρύτερη περιοχή. Μετά τους χαιρετισμούς ακολούθησε η κοπή της κορδέλας των εγκαινίων από τις κυρίες Πατριανάκου και Σακοράφα.

Το Σάββατο 15 Νοεμβρίου 2008 πραγματοποιήθηκε στο νέο γήπεδο το πρώτο επίσημο παιχνίδι μεταξύ του Απόλλωνα και του Καρυάτη Καρυών. Ο αγώνας έγινε υπό καταρακτώδη βροχή και το τελικό αποτέλεσμα ήταν 5-0 υπέρ του Απόλλωνα. Το πρώτο γκολ πέτυχε ο Παναγιώτης Ατσαβές, το οποίο πανηγυρίστηκε θερμά.

Η ομάδα του Απόλλωνα (2008-2009)

Διακρίνονται από αριστερά, όπως βλέπουμε τη φωτογραφία, όρθιοι οι: Κυριάκος Κωτσάκης, Σπύρος Μανδαλάς, Παναγιώτης Ρουσσάκος, Γιάννης Βύσιας, Στέλιος Μασούρας, Βαγγέλης Καρκαμπάσης (ποδοσφαιριστής και αντιπρόεδρος), Θανάσης Φωτόπουλος, Παναγιώτης Μπασουράκος, Ανδρέας Αλεξάκης, Γιάννης Αρνιώτης, Ηλίας Μανιάτης (πρόεδρος), Γιάννης Χατζηγεωργίου, Σταύρος Μανιάτης (ποδοσφαιριστής και προπονητής). Καθήμενοι οι: Ηλίας Αποστολάκος, Στέλιος Πολυμενάκος, Παναγιώτης Ατσαβές, Θανάσης Πούλος, Χρήστος Νικολακάκος, Τάσος Παναγέας, Κλεομένης Βάρλας, Παύλος Γιαννελόπουλος, Σταύρος Μεροπούλης.

Μίμη Σ. Κουμουτσίδη

Μια φωτογραφία... μια ιστορία

Δεκαετία του 1930. Υπάρχει και λειτουργεί υποκατάστημα της τράπεζας Λακωνίας στο Ξηροκάμπι. Χαρακτηριστικό είναι το αντρικό ντύσιμο της εποχής με απαραίτητα το καπέλο και το μαστούνι. Η τράπεζα στεγαζόταν στο κτήριο Ξανθάκου, εκεί που είναι το σημερινό Κέντρο Εξυπηρέτησης Πολιτών.

Διακρίνονται από αριστερά, όπως βλέπουμε τη φωτογραφία, οι:

- α) Στράτης Σκουριώτης, γιατρός
- β) Κλέαρχος Ορφανάκος, διευθυντής τράπεζας
- γ) Βασίλης Ορφανάκος
- δ) Χαρίλαος Ξανθάκος, ταμίας
- ε) Αλέξανδρος Σκουριώτης, φαρμακοποιός

Τη φωτογραφία μου την έδωσε ο μπάρμπα Μήτσος Ορφανάκος.

Φωτεινής Δ. Χαντζάκου
Έκθεση λαϊκής παράδοσης

Το σήμερα παραμένει δεμένο με το χθες. Το σύνολο του παρελθόντος είναι πάντα εν ζωή και εν λειτουργία μέσα στο παρόν, ακόμα και αν εμείς σήμερα δεν το αντιλαμβανόμαστε. Η γνωριμία με το παρελθόν, η επαφή με τις ρίζες μας, αποτελεί τη βάση για το μέλλον. Με τους ανθρώπους συμβαίνει αυτό που συμβαίνει με τα δέντρα. Όταν τα δέντρα ξεριζώνονται, μαραζώνουν και πεθαίνουν. Όσων οι ρίζες μένουν στη γη, αυτά επιβιώνουν, ανθίζουν, καρπίζουν.

Ζούμε σε καιρούς που χαρακτηρίζονται απ' το άγχος, την αστάθεια, την κρίση των αξιών, τις επικοινωνιακές ανθρώπινες σχέσεις και τη μοναξιά. Καιροί απρόσωποι όπου ο άνθρωπος χάνεται στην ανωνυμία και στη μονοτονία. Σε αυτή την εποχή της ύλης, της ταχύτητας και παραβίασης της φυσικής πορείας, πολλές φορές αγνοούμε και αμφισβητούμε την πολιτιστική μας παράδοση και τις αξίες της. Υποτιμούμε τις πνευματικές παραδόσεις, μιμούμαστε ξένα έθιμα.

Για να μη χαθεί λοιπόν σχεδόν ανεπίστρεπτα ένας ολόκληρος κόσμος που σφράγισε τις μνήμες πολλών και σημάδεψε την ψυχή τους, οι μαθητές της Δ! τάξης Δημοτικού σχολείου Ξηροκαμπίου στα πλαίσια της Ευέλικτης ζώνης και μέσα από τη θεματική προσεγγιση των μαθημάτων της Γλώσσας και της Μελέτης που αφορούσαν την παράδοση, ασχολήθηκαν με όλες τις εκφάνσεις του λαϊκού πολιτισμού. Ήρθαν σε επαφή με τις παραδοσιακές εκδηλώσεις του λαϊκού βίου. Πιο συγκεκριμένα γοητίσαν τις εκδηλώσεις των ανθρώπων του τόπου τους που

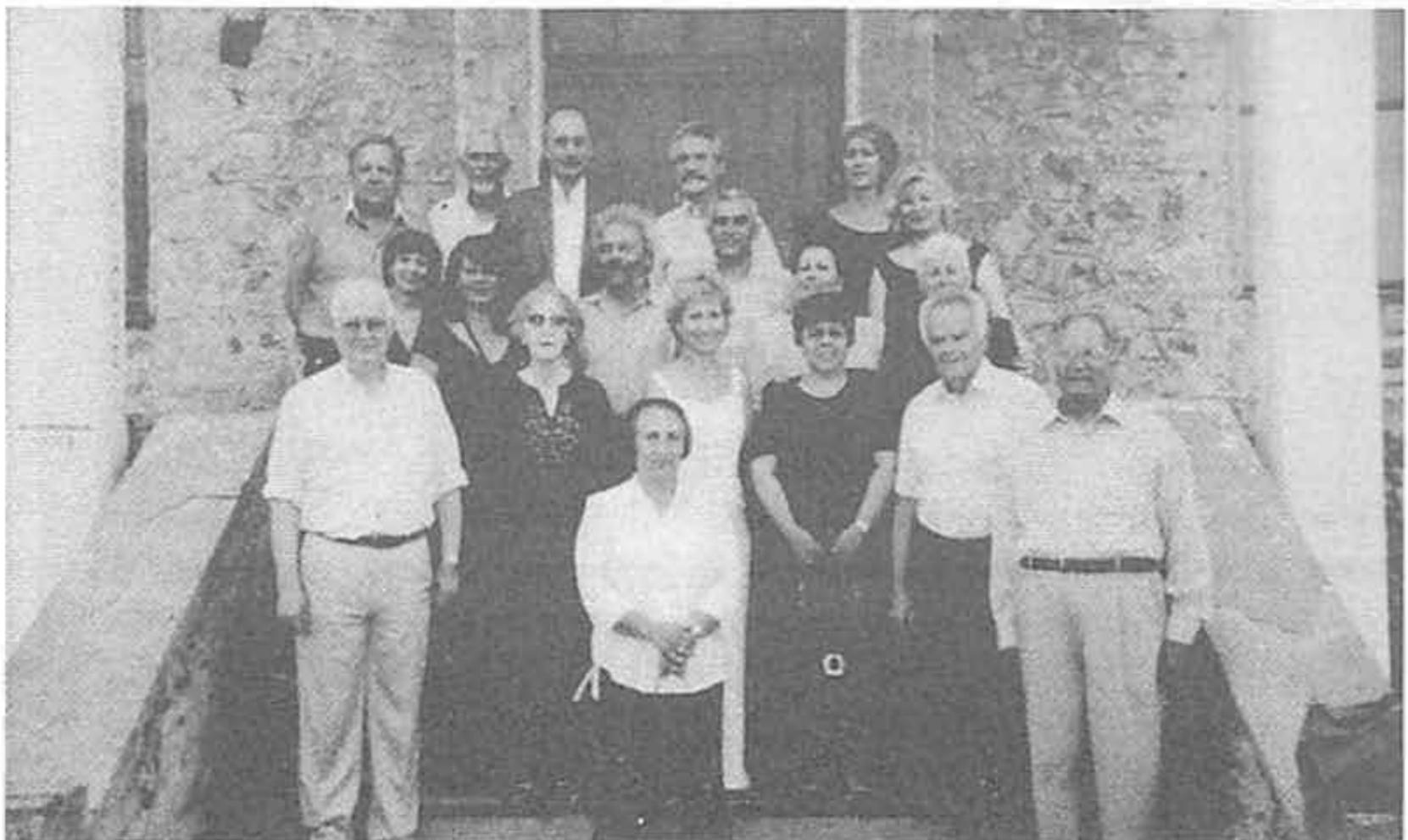

σχετίζονταν με τη φυσική ζωή (παραδοσιακά επαγγέλματα, τρόποι εξασφάλισης των προς το ζην), τις πνευματικές εμπειρίες (μύθοι, τραγούδια, παροιμίες, θρησκευτικές παραδόσεις, γιορτές κ.λ.π.), τις κοινωνικές εκδηλώσεις (παιχνίδια, σχολική ζωή, καθημερινά έθιμα). Τέλος τα παιδιά αναζήτησαν, συνέλεξαν, ταξινόμησαν και πραγματοποίησαν έκθεση με είδη από τη λαϊκή παράδοση του τόπου τους για να θυμηθούν οι μεγαλύτεροι και να δοθεί στους νεότερους η ευκαιρία να γνωρίσουν και να γευθούν το χθες, για να αναδειξουν θετικά στοιχεία του παρελθόντος, που θα τους βοηθήσουν να βρουν μια πιο ισορροπημένη ζωή στο μέλλον.

Προκόπη Σ. Βαφάκου

Συνάντηση παλιών συμμαθητών

Στις 28 Ιουνίου 2008 οι τελειόφοιτοι του σχολικού έτους 1972-1973 συγκεντρώθηκαν στον αυλόγυρο του σχολείου τους. Με ιδιαίτερη συγκίνηση περιηγήθηκαν τους χώρους, όπου παιδιά τότε χαρούμενα και ξέγνοιαστα μούνταν στην επιστημονική γνώση. Θυμήθηκαν παλιές, αξέχαστες στιγμές που επί έξι έτη έζησαν στο χώρο του σχολείου. Στην εκπόνηση του καταλόγου έδωσαν το «παρών» οι: Μαρία Ηλιοπούλου, Μαρία Τόμπρου, Αικατερίνη Κονίδα, Σοφία Μητροπούλου, Βασιλική Λαμπράκου, Αικατερίνη Παπαδάκου, Παναγιώτα Κομνηνού, Βασίλης Κομνηνός, Χρήστος Καψάλης, Κώστας Ηλιόπουλος, Γεώργιος Λαμπράκος, Λεωνίδας Δούκας και Προκόπης Βαφάκος. Μαζί και οι καθηγητές τους: Σοφία Θλιμμένου, Χρύσα Σιγανού, Μαρία Μακρυκώστα, Σπύρος Ψυχογιός, Γιώργης Καραμπατέας και Θεόδωρος Κατσουλάκος. Την εκδήλωση έκλεισε δείπνο που παρατάθηκε ως τις πρώτες μεταμεσονύκτιες ώρες.

Παρουσίαση βιβλίου: «Στο πέρασμα του χρόνου. Ποταμιά Λακωνίας»

Το 1984 κυκλοφόρησε το βιβλίο «Στο πέρασμα του χρόνου. Ποταμιά Λακωνίας». Συγγραφέας του βιβλίου αυτού είναι η Ευαγγελία Π. Παπαδάκου, η οποία αφιερώνει το βιβλίο στην μνήμη των γονιών της Παναγιώτη και Κατίγκως Παπαδάκου.

Η συγγραφέας, συνταξιούχος πλέον, πρώην δημόσιος υπάλληλος, πέρασε μεγάλο μέρος της ζωής της στην Αθήνα αλλά ποτέ δεν ξέχασε το χωριό της. Η Ευαγγελία Παπαδάκου υπήρξε σημαντική προσωπικότητα για το μικρό μας χωριό, καθώς την περίοδο 1962-1963 διετέλεσε πρόεδρος της κοινότητας, η πρώτη γυναίκα πρόεδρος κοινότητας της Ελλάδας.

Η Ποταμιά δεν έχει να παρουσιάσει κάποιο μεγάλο ιστορικό γεγονός, όμως, όπως όλα τα χωριά, έχει κι αυτό την δική του μοναδική ιστορία. Το βιβλίο τούτο, κατά την ταπεινή μου γνώμη, αποτελεί μια σημαντική προσφορά στον τόπο μας. Η συγγραφέας μέσα σε πενήνταξι σελίδες ξετυλίγει απλά την ιστορία του χωριού, χωρίς να γίνεται κουραστική. Με απλότητα αναφέρει τα τοπωνύμια του χωριού, τις πρώτες κατοικίες με τους πρώτους κατοίκους, τον τρόπο χτισίματος των σπιτιών, τους ευεργέτες του χωριού, τα πρώτα μεγάλα έργα (σχολείο, εκκλησία, κοινοτικό κατάστημα), τα εκκλησάκια, τις πηγές, τις βρύσες και τα πηγάδια απ' όπου υδρεύονταν οι Ποταμίτες, τα αυλάκια από τα οποία πότιζαν, τις καλλιέργειές τους (ελιές, μουριές, καρυδιές, κήποι, στάρια), τους μύλους και τα λιοτρίβια, που γνώριζαν μεγάλη ακμή, ιστορίες από τα παλιά, με μνήμες ακόμα και από την Τουρκοκρατία. Συγκινητικές είναι οι αναφορές στους ανθρώπους που χαθήκανε στους πολέμους. Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει για την απόσταση που κρατάει η συγγραφέας από τα τραγικά γεγονότα του Εμφυλίου, κάνοντας μόνο μια απλή αναφορά. Όλα αυτά μαρτυρούν με πόσο μεράκι έχει γραφτεί αυτό το βιβλίο.

Στις μέρες μας η Ποταμιά, όπως όλα τα μικρά χωριά, αντιμετωπίζει το πρόβλημα της μείωσης του πληθυσμού. Σήμερα απαριθμεί γύρω στους 175 κατοίκους. Το σημαντικό πλεονέκτημα του χωριού μας είναι η καλή του γεωγραφική θέση. Βρίσκεται σε ύψωμα στα ριζώματα του Ταυγέτου, γεγονός που του εξασφαλίζει όμορφη θέα προς το βουνό και το λακωνικό κάμπο, 5 χλμ. από την έδρα του δήμου, το Ξηροκάμπι, 21χλμ. από την Σπάρτη και 28 χλμ. από το Γύθειο. Ακόμα, άξια αναφοράς είναι η μεγάλη υποστήριξη των Ποταμιτών που έχουν μεταναστεύσει είτε στο εξωτερικό είτε στο εσωτερικό.

Κλείνοντας την συγγραφή αυτού του κειμένου θα ήθελα να ευχηθώ να βρεθούν στο μέλλον και άλλοι σαν την Ευαγγελία Παπαδάκου και να γράψουν για το χωριό μας. Όπως προανέφερα, μπορεί να μην έχουμε μεγάλα ιστορικά γεγονότα αλλά σίγουρα κάποιες ιστορίες θα υπάρχουν. Θα τελειώσω όπως τελείωσε στον επίλογο του βιβλίου η συγγραφέας: «Έτσι αναγνώστη αποφάσισα κι έγραψα τούτο το μικρό βιβλίο. Αν πουθενά δεν συμφωνείς, συμπάθα με. Ξεκίνησα και τελείωσα με πρόθεση αγνή».

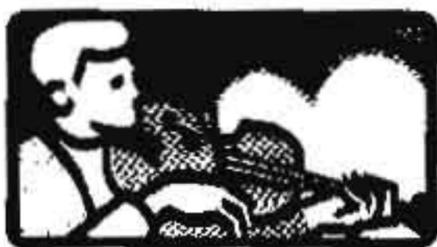
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΞΗΡΟΚΑΜΠΙΟΥ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟ - ΚΑΛΕΣΜΑ

Θέλουμε να ευχαριστήσουμε, τον Δήμαρχο, το Δημοτικό συμβούλιο, τον ΟΝΑ, όλους τους Δημότες και φίλους, για την συμμετοχή τους στις εκδηλώσεις, που διοργανώσαμε ή βοηθήσαμε στην διοργάνωσή τους, π.χ. γιορτές αποκριάς, καλοκαιρινές συναυλίες (Άκης Πάνου, Χαϊνηδες), καθάρισμα Διαβολαύλακου, επισκευή γεφυριού Γόλας, κλπ.

Σας καλούμε όλους να συναντιόμαστε, κάθε Παρασκευή στις 8:30 μμ στο Σκούρμπου (*χαθήκαμε ρε παιδιά, δεν φάγαμε, δεν ήπιαμε;*) με σκοπό να διαμορφώσουμε τον χώρο, να κανονίσουμε εκλογές και να οργανώσουμε τις νέες εκδηλώσεις του χειμώνα, της άνοιξης και του καλοκαιριού. Και φυσικά να παίζουμε μουσική, θέατρο κλπ.

Ελπίζουμε να τα πούμε από κοντά

Για το Δ.Σ.
Ο πρόεδρος

Ιωάννη Γ. Παρηγόρη
Οικολογική αδιαφορία

Έχω ζήσει σε αρκετές ελληνικές τοπικές κοινωνίες λόγω του επαγγέλματός μου – ήμουν στρατιωτικός – όχι σαν ταξιδευτής, αλλά σαν κύριος κάτοικος, αφού στις μεταθέσεις μου παρέμενα από 2 έως 5 χρόνια στον ίδιο τόπο. Θυμάμαι το 1990 στα Γιαννιτσά, όταν είχε μολυνθεί ο Λουδίας από τα πλεονάζοντα νιτρικά λιπάσματα, καθώς και τα φυτοφάρμακα που έριχναν στα κανάλια άρδευσης οι ντόπιοι αγρότες, πετώντας τα κενά συσκευασίας ή ξεπλένοντας τα βυτία τους μετά το ράντισμα. Ο κόσμος είχε θορυβηθεί, υοβηθεί. Συζητήσεις, συσκέψεις, αλληλοκατηγορίες, αλλά και μέτρα αντίδρασης. Η κοινωνία ένοιωσε το πρόβλημα, ταραχτηκε, προσπάθησε να αντιδράσει. Αργότερα, στο Καλοχώρι έξω από τη Θεσσαλονίκη. Διοξίνη από φωτιά στα διωλιστήρια, καταστροφή στις γύρω καλλιέργειες, στα παραγωγικά ζώα. Ο κόσμος έμαθε για πρώτη φορά τι είναι η διοξίνη. Ενημερώθηκε για το κακό, ένοιωσε τη συμφορά. Κατέστρεψε τις καλλιέργειες, σταμάτησε να πίνει γάλα από τα ζώα, να τρώει αυγά από τις κότες. Θυμάμαι την ξηρασία στον Έβρο. Τη στενοχώρια των κατοίκων να βλέπουν το ποτάμι ξερό όπως δεν το είχαν ποτέ δει ούτε οι παππούδες τους. Τα ψάρια νεκρούσαν στα κανάλια που ξεραίνονταν αναδύοντας δυσσομία. Η τοπική κοινωνία δεν αδιαφορούσε, αλλά ένοιωθε, ενημερωνόταν, συμμετείχε, αντιδρούσε.

Δήμος Φάριας - Ξηροκάμπι 2008.

Ένας συνεχής καπνός πάνω από το σκουπιδότοπο δηλητηριάζει με διοξίνη την ατμόσφαιρα αλλά και το έδαφος της περιοχής μας. Σας παραθέτω τι προκύπτει από τις μετρήσεις του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών και του Εργαστηρίου Αναλυτικής Χημείας του τμήματος Χημείας του Πανεπιστημίου Αθηνών, όπως δημοσιεύει το Έθνος της Κυριακής. Από μετρήσεις προκύπτουν αυξημένες τιμές διοξινών και κλοφέν σε προϊόντα που παράγονται σε περιοχές που βρίσκονται κοντά στις χωματερές. Σύμφωνα με τα στοιχεία εντοπίστηκαν σε δείγματα λαδιού διοξίνες 12 φορές πάνω από τα όρια της ΕΕ, σε αυγά 9 φορές πάνω από τα όρια της ΕΕ και στο γάλα 1,5 πάνω από τα όρια της ΕΕ. Τα αποτελέσματα, σύμφωνα με τους επιστήμονες, εγείρουν σοβαρά θέματα υγείας για όσους καταναλώνουν προϊόντα που παράγονται κοντά στις χωματερές.

Νότια του σκουπιδότοπου και σε μικρή σχετικά απόσταση ο μπαζότοπος. Οικολογικό έγκλημα στις όχθες του ποταμιού. Η μόλυνση του υδροφόρου ορίζοντα δεδομένη, σίγουρη, εμφανής δια γυμνού οφθαλμού. Εδώ δεν χρειάζονται μετρήσεις.

Ανεβαίνοντας τη Ρασίνα, συναντάμε στο ύψος της αρδευτικής δεξαμενής το υδροηλεκτρικό εργοστάσιο παραγωγής ρεύματος. Θα δουλεύει με νερό που παίρνει σωληνωμένο από μακριά, στερώντας το από τον υδροφόρο ορίζοντα. Πουθενά δεν έχω δει να στερείς από τόσο μεγάλο μήκος ποταμού το νερό με τέτοια δικαιολογία. Κανείς ενημερωμένος και οικολογικά ευαισθητοποιημένος πολίτης δεν είναι εναντίον της λειτουργίας ενός υδροηλεκτρικού εργοστασίου, πιστεύω. Όχι με αυτό τον τρόπο όμως. Ένα φτιάχνω, δέκα χαλάω.

Πιο κάτω στην πλατεία η τοπική κοινωνία συζητά. Τα 2 πρώτα δεν τα συνειδητοποιεί σαν προβλήματα. Μερικοί διαμαρτύρονται γιατί βρωμάει όταν

περνάνε με το αυτοκίνητο από το σκουπιδότοπο αλλά μέχρι εκεί. Οι γείτονες, οι κοντινοί του σκουπιδότοπου, τη συνήθισαν πια τη βρώμα. Για τον μπαζότοπο, τα πράγματα είναι πιο απλά. Η μόνη διαμαρτυρία, υποτονική και αυτή φυσικά, είναι από τους ιδιοκτήτες των γειτονικών κτημάτων για άσχετους λόγους βέβαια από τη μόλυνση του υδροφόρου ορίζοντα. Και ερχόμαστε στο υδροηλεκτρικό. Υπάρχουν δύο ακραίες τάσεις, που στηρίζονται και οι δύο στην ελλιπή ενημέρωση. Οι πρώτοι καταστροφολογούν ότι θα ξεραθεί το ποτάμι και θα στερέψουν οι γεωτρήσεις με την λειτουργία του υδροηλεκτρικού. Είναι αντίθετοι στις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και ειδικά στις ανεμογεννήτριες για δικούς τους ατεκμηρίωτους λόγους. Οι δεύτεροι ισχυρίζονται ότι δε θα συμβεί τίποτα κακό και επιπλέον θα έχουμε και καθαρό σωληνωμένο νερό για πότισμα. Λες και δεν μπορούμε μόνοι μας να σωληνώσουμε το αυλάκι και να φέρουμε το νερό καθαρό.

Γι' αυτό έδωσα αυτόν τον τίτλο στο άρθρο μου. Οικολογική αδιαφορία. Και είναι επιεικής η κρίση μου, πιστεύω, για τη στάση της κοινωνίας μας στα συγκεκριμένα θέματα. Είναι επιεικής γιατί, κατά τη γνώμη μου, δεν αντιλαμβάνεται το μέγεθος της ζημιάς. Δεν έχει συναίσθηση, δεν αντιδρά. Αντιστέκεται μόνο με έντονες συζητήσεις στα καφεενία, που και αυτές τον τελευταίο καιρό σταμάτησαν. Χρειάζονται συγκεκριμένα μέτρα, πιθανόν και ένδικα, αν χρειαστεί. Ενημέρωση αλλά και συλλογικές στοχευμένες παρεμβάσεις προστασίας του περιβάλλοντος.

Τι προτείνω σαν άμεσα μέτρα:

Με ενέργειες του Δήμου Φάριδος και σε συνεργασία με το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών να γίνει άμεση μέτρηση των τιμών διοξινών και κλοφέν στις περιοχές πλησίον του σκουπιδότοπου. Ανάλογα με το αποτέλεσμα των μετρήσεων θα εξαρτηθεί η περαιτέρω στάση μας για τη διαχείριση και λειτουργία του σκουπιδότοπου. Την 01 Δεκεμβρίου υπάρχει οδηγία για κλείσιμο του σκουπιδότοπου. Αν πραγματικά γίνει αυτό, να μελετηθεί και υλοποιηθεί επιπλέον σχέδιο αποκατάστασης της περιοχής.

Άμεση απομάκρυνση του μπαζότοπου με οποιοδήποτε οικονομικό ή άλλο κόστος. Να μελετηθεί η νέα θέση ώστε να είναι ασφαλής, λειτουργική και πρακτική.

Να δημιουργηθούν σταθμοί συγκέντρωσης των κενών συσκευασίας φυτοφαρμάκων εντομοκτόνων κ.λπ. Να ορισθεί συγκεκριμένος κατάλληλος χώρος, όπου θα ξεπλένονται τα βυτία μετά το ράντισμα.

Να ζητηθεί με ενέργειες του Δήμου Φάριδος η εκπόνηση υδρολογικής μελέτης από ανεξάρτητη πανεπιστημιακή αρχή για τα αποτελέσματα που θα επιφέρει στον υδροφόρο ορίζοντα αλλά και στην κοίτη του ποταμού η λειτουργία του εργοστασίου. Μέχρι την εκπόνηση της μελέτης να ζητηθεί από τον επιχειρηματία το πάγωμα των εργασιών. Σε περίπτωση που δεν δεχτεί να χρησιμοποιήσει ένδικα μέσα. Ανάλογα με τα αποτελέσματα της υδρολογικής μελέτης, να καθοριστούν οι ενέργειες μας.

Ο ΤΟΕΒ Ξηροκαμπίου να μελετήσει το κόστος για τη μεταφορά του νερού με σωλήνες από τη Δέση μέχρι τη δεξαμενή πάνω στο υπάρχον αυλάκι.

Ας βοηθήσουμε να κλείσουν οι πληγές με σοβαρές συντονισμένες ενέργειες, ο καθένας από τη μεριά του. Ας προσέξουμε να μη δημιουργήσουμε καινούργιες πληγές. Το χρωστάμε στα παιδιά μας.

Της αγοράς

Ο Νίκος Β. Παπαδάκος, ο αγαπητός σε όλους φιλόλογος και πρόεδρος του ΑΠΟΛΛΩΝΑ Ξηροκαμπίου, είχε μεγάλη αγάπη για το ποδόσφαιρο. Ο ίδιος προσωπικά υποστήριζε με πάθος την Α.Ε.Κ. Κάποτε μ' έναν συνάδελφό του βρέθηκαν στη Σπάρτη και αποφάσισαν κάποια στιγμή να πάνε να φάνε. Συμφώνησαν και οι δύο να πάνε σε εστιατόριο που υπάρχει ποικιλία επιλογής κι όχι, ως συνήθως, σε ταβέρνα με τα στερεότυπα (ψητά και τέτοια). Βαδίζοντας έφτασαν έξω από το εστιατόριο ΔΙΕΘΝΕΣ, στο οποίο αρνήθηκε ο Νίκος να εισέλθει. Ό,τι και αν του είπε ο συνάδελφος, ο Νίκος στάθηκε αμετάπειστος. Στο τέλος, έπειτα βέβαια από πίεση, αποκάλυψε και το μυστικό του: Στο μαγαζί αυτό δεν ξαναπατάω το πόδι μου. Τις προάλλες ο ιδιοκτήτης του μου απεκάλεσε την Α.Ε.Κ. χανούμισσα!!

Η.Γ.Μ.

Το γεγονός που αναφέρω έλαβε χώρα πριν από μερικές δεκαετίες στο Ξηροκάμπι. Ο Βαγγελάκης Καπετανάκης κι ο Γιώργης Χριστόπουλος έχουν αγοράσει ψωμί από το φούρνο και κατευθύνονται προς τα σπίτια τους που κάπως γειτονεύουν. Συζητώντας διέσχισαν τον κεντρικό δρόμο της αγοράς. Ξαφνικά ο Γιώργης Χριστόπουλος σταματάει απότομα και λέει με ύφος σοβαρό: μια μέρα των ημερών η Τουρκία θα διαλυθεί. Ο Βαγγελάκης παραξενεύτηκε, έβαλε τη φρατζόλα κάτω από τη μασχάλη και αντιτάχθηκε. Δεν είναι δυνατόν αυτό να συμβεί. Η Τουρκία έχει μεγάλη παράδοση, είναι ισχυρή χώρα. Δε γίνονται αυτά έτσι εύκολα, και συνέχισε επίχειρηματολογώντας αρκετή ώρα. Ο Γ. Χριστόπουλος στάθηκε για μια στιγμή, κοίταξε το συνομιλητή του στα μάτια και του λέει: τώρα να σπάσω το κεφάλι μου για να γεμίσω το δικό σου αν θα χαθεί η Τουρκία δεν γίνεται. Κάπου εκεί σταμάτησε η συζήτηση για το διαμελισμό της Τουρκίας. Προχωρώντας έπιασαν άλλο θέμα, σοβαρότερο!

Δ.Π.Κ.

Ο παπα Βλαχάκος, ιερέας πριν από αρκετά χρόνια της Κουρτσούνας, όταν έβγαινε στην ωραία πύλη, ψηλός καθώς ήταν, φάνταζε τεράστιος. Έτσι, καθώς τον κοίταξε κάποιος πιστός από κάτω, την ώρα που ο παπάς ύψωνε τα χέρια στο «άνω σχώμεν τας καρδίας» ακούστηκε να λέει στο διπλανό του: έτσι και τσακώσει από τα πόδια το Θεό κει πάνου, θα τότε φέρει κάτου μαλλιά κουβάρια....

Π.Σ.Ρ

Ανωγειάτης, ακραιφνής νεοδημοκράτης, που δε σηκώνει μίγα στο σπαθί του, πάει στο περίπτερο να πάρει την εφημερίδα «Αδέσμευτος Τύπος», την οποία εκδίδει ο Νίκος Ρίζος. Λέει λοιπόν στον περιπτερά: Δος μου το Ρίζο. Πληρώνει, παίρνει την εφημερίδα, πάει στο καφενείο και παραγγέλνει καφέ σκέτο, όπως συνήθως. Ανοίγει την εφημερίδα στη μέση και αρχίζει να διαβάζει. Από το διπλανό τραπέζι ένας γνωστός του του φωνάζει: Από πότε διαβάζεις Ριζοσπάστη; Ο εν λόγω Ανωγειάτης

σε έντονο ύφος του απαντά: Εγώ Ριζοσπάστη; Ναι, του αντιτίνει το άλλος, για πρόσεξε τον τίτλο. Αυτό ήτανε. Τρέχει στον περιπτερά και ζητά έντονα το λόγο. Χρειάστηκε, πάντως, πολύ κόπο ο περιπτεράς για να πείσει τον απαιτητικό αναγνώστη του Αδέσμευτου Τύπου ότι έγινε λάθος και δεν ήταν προβοκατόρικη ενέργεια.

Δ.Θ.Κ.

Μέσα Ιουνίου. Νεαρός από τα περίχωρα των Καμινίων τηλεφώνησε σ' έναν φίλο του, συνδημότη μας, στην Αθήνα. Η κουβέντα κύλησε γύρω από τον καιρό, τις γεωργικές εργασίες της εποχής, αλλά και τα μπάνια. (Ακολουθεί αυτούσιο μέρος του διαλόγου. Όπου Α ο νεαρός από τα περίχωρα των Καμινίων και Β ο φίλος του στην Αθήνα).

A: Χτες είχα πάει στο Μαυροβούνι.

B: Είχε κόσμος;

A: Χαμός γινότανε.

B: Έκανες καμμιά βουτιά;

A: Όχι.

B: Γιατί;

A: Αφού ήταν μπούζι το νερό.

B: Και φοβάσαι το μπούζι;

A: Όχι, το νερό!

Δ.Θ.Κ.

Συνδημότης μας, που κατοικεί στα περίχωρα του Ξηροκαμπίου, την ώρα που πέρασε από μπροστά του μια πολύ όμορφη γυναίκα, είπε στον διπλανό του: Αυτή είναι γυναίκα για όσπρια. (Προφανώς εννοούσε όσκαρ)!

Γ.Ι.Κ.

Ένας νεαρός από τα περίχωρα των Καμινίων και ο παππούς του πήγαν στο super-market για ψώνια. Ο παππούς, καθώς προχωρούσε, κοντοστάθηκε στον πάγκο με τα αναψυκτικά. Τότε ο εγγονός τον ρώτησε: Τι ψάχνεις, λω; Ο παππούς, έχοντας το βλέμμα του καρφωμένο στον πάγκο, του απάντησε: Θέλω seven up, αλλά δεν έχει. Αφού μπροστά σου είναι, του απαντά ο εγγονός και του δείχνει με το χέρι. Και τότε ο παππούς, σε έντονο ύφος, του λέει: τι λες, ρε μπανταβέ, αυτό είναι εφτά ιπ!

Η.Γ.Α.

Γιώργη Σ. Καραμπατέα
Με το φως της αγάπης

Στα χρυσαφένια σου μαλλιά το φως παιζογελάει
και στα φλογάτα μάτια σου ο ήλιος ανατέλλει.
Συντροφευμένα περπατάς με τις χαρές του Μάη,
στο κάθε σου σεργιάνισμα άγγελoi τραγουδάνε.
Το χορταράκι της αυγής με τις δροσουσταλίδες
απλώνεται στη στράτα σου –βασιλικό στρωσίδι–
κι ο ουρανός της Άνοιξης μ' αγάπη χαμηλώνει
σαν λουλουδένια αγκαλιά ανοίγεται μπροστά σου.

Συνδρομές

Για την συνέχιση της έκδοσης της Φάριδος: Βαγγέλης Γ. Καράμπελας 50€, Μαρία Γ. Καράμπελα 50€, Μάνος Φωτεινός 10€, Χρήστος Σκιαδαρέσης 15€, Νίκος Π. Σταρόγιαννης 10€, Γιώργος Δ. Φραγκής 10€, η κυρία Λ.Σ. 20€, Γιώργος Δάνος 50€, Πέτρος Χαρίσης 60 δολ. Καναδά, Κασσιανή Αμοιρίδη 10€, Δημήτρης Χ. Αμοιρίδης 50€ στη μνήμη της μητέρας του, Ματίνα Πουλακάκου 10€, Χρήστος Καπετανάκος 50€, Στέλλα Καπετανάκου 20€, Δημήτρης Χριστάκος 10€, Άκης Ξανθάκης 30€, Ελένη Χρυσικού 5€, Γιώργος Παπαστράτης 5€, Γεωργία Κοκκορού-Αλευρά 20€, Γιώργος Ζαρουλέας 20€, Αγγελική Ματθαίου 25€, Γιάννης Η. Βλάχος 50 δολ. ΗΠΑ, Δημήτρης Βαλκανάς 10€, Γεωργία Σπαθανά 20 δολ. Καναδά, Σπύρος Δουκόγιαννης 5€, Σταύρος Καλκάνης 20€, Ευαγγελία Αποστολάκου-Αρνιώτη 5€, Ελένη Τεκόση 20€, Χρήστος Φεγγαράς 5€, Παναγιώτης Καλότυχος 20€, Κωνσταντίνος Μανδραπήλιας 5€, Χρήστος Κ. Κονίδης 10€, Λάμπρος Σακελλαριάδης 20€, Ηλίας Μανιάτης 10€, Παντελής Χριστάκος 50€, Αγγελική Βρατσίδα 20€, Χαρίλαος Κυριακάκος 10€, Ελένη Παναγάκου 10€, Ρούλα Σολωμού 10€, Νικόλαος Γρίβας 5€, Θεοδόσης Λαγάκος 10€, Γεωργία Κωτσιοτοπούλου 10€, Πάνος και Κική Ραζέλου 40 δολ. Καναδά, Πόπη Τεκόση-Καρά 10€, Παναγιώτης Ρηγάκος 10€, Βασίλης Πανουτσάκος 10€, Θωμάς Κουτσοθοδώρου 20€. Στην μνήμη της Παναγιώτας Θ. Καλκάνη λάβαμε τις παρακάτω συνδρομές: Κοσμάς Δενδρινός 20€, Δέσποινα Ιμβριώτη 20€, Δέσποινα Περιβολάρη 20€, Βασίλης Δημόπουλος 20€, Παναγιώτης Δημητριάδης 20€, Θανάσης Νικολόπουλος 20€, Παναγιώτης Τσάκωνας 20€, Ράνια Γκικοπούλου 20€, Μάνθος Πατρινόπουλος 20€, Βασίλης Γρηγορίου 20€, Νίκος Βουδούκης 20€, Σαράντος Οικονομίδης 20€, Δημήτρης Σωτηρόπουλος 20€.

Πένθη

Γεώργιος Ν. Μπομπότσης (1930-2008)

Πέθανε στο Τέξας των ΗΠΑ, όπου και κηδεύτηκε, ο Γεώργιος Ν. Μπομπότσης. Ο εκλιπών υπήρξε επιτυχημένος επιχειρηματίας και πρότυπο συζύγου. Ας σημειωθεί εδώ ότι έχει δωρήσει προ ετών το σπίτι του στην Κουμουστά και έτσι επεκτάθηκε η πλατεία της Μεγάλης Βρύσης. Όλα αυτά τα χρόνια που έζησε στην ξενιτιά, δεν ξέχασε τον τόπο του και τους παλιούς γνωστούς. Συχνά με έπαιρνε τηλέφωνο και ζητούσε να μαθαίνει νέα. Πριν από μήνες, θυμάμαι με πήρε τηλέφωνο και του είπα ότι πέθανε ο Χρήστος Γ. Παπαδάκος και έκλαψε. Ο Γιώργος υπήρξε φίλος καλός από τα μαθητικά μας χρόνια και τώρα που πρόωρα χάθηκε νιώθω φτωχότερος.

Γεώργιος Ε. Καράμπελας

Πένθη

Εύνομος Π. Ιατρίδης (1920-2008)

Ένας ακόμη συμπολίτης μας Ξηροκαμπίτης εξεμέτρησε το ζην. πλήρης ημερών, στα 88, τον Σεπτέμβριο του 2008, στις 5 του μηνός.

Όνομα και ζωή αρμονικά συμπορεύτηκαν · εν ευκοσμία διήγε τον βίον. Ευκόσμως και ευπρεπώς, με υψηλό φρόνημα ευθύνης, με αφιλοκέρδεια και ανιδιοτέλεια επιτέλεσε το ιατρικό λειτούργημα. Εύνομος ο αδιάφθορος, ο αδέκαστος, ο ευεργέτης, ο εν πολλοίς και δωρεάν διακονήσας. Το ευπρεπές ήθος, η κοσμιότητα, η σεμνότητα και η αξιοπρέπεια ήσαν κάποιες από πολλές ακόμη ιδιότητες που τον χαρακτήριζαν. Μια σπάνια ολοκληρωμένη προσωπικότητα.

Στο λόγο του ακριβής και σαφής, στόχευε πάντοτε στην εύρεση της αλήθειας και ουδέποτε υπερέβαλλε, δίνοντας στους συνομιλητές του έναν τόνο ήπιο, τηρώντας κατά γράμμα τους κανόνες ενός εποικοδομητικού διαλόγου για να καταλήξει σε ασφαλή συμπεράσματα. Για τούτο ξεκινούσε για οποιοδήποτε θέμα από την αιτία που προκάλεσε κάποιο γεγονός για να φθάσει με ευχέρεια και σαφήνεια σε ασφαλές πόρισμα. Για να «μπάσει» λοιπόν σ' αυτό το κλίμα τους συνομιλητές του και να μην

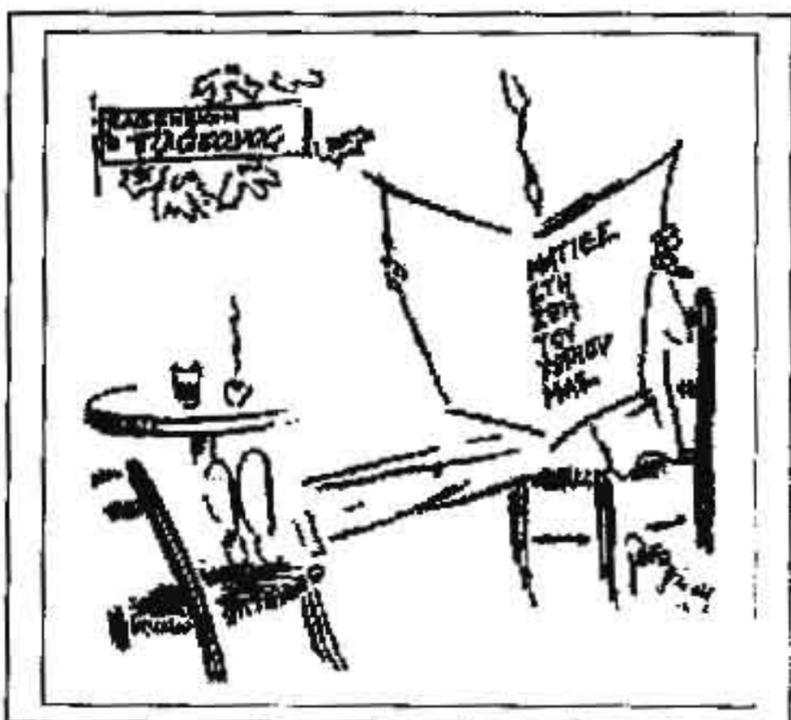
παρ'αυτὸν ἐν τῇ ρύμη τοῦ λόγου, εἶχε εφεύρει ἓνα αποτελεσματικό «γιατρικό». Να ἴσως, τι διανοήθηκε! Μετά τὴν συνταξιοδότηση καὶ τὴν ἐπιστροφή στη γενέτειρά (τὴν ἰατρικὴ ἥσκησε στὴν Ἀθήνα καὶ τὸν Κάλαμο Ἀττικῆς) διαμόρφωσε εἰς μικρὸ ἡμιπύγιο δωμάτιο τοῦ παλαιοῦ οικήματος ποῦ εἶχε οικοδομήσει ο παππὸς τοῦ Βενετσάνος-Εὐνόμος Ἰατρίδης τὸ 1856, τὸ ὁποῖο εἶχαν κάψει καταφρονούντες κατὰ τὸν ἐμφύλιο, ὅπου καλοῦσε ἀπαξ τῆς εβδομάδος πέντε ἕως οκτῶ φίλους γιὰ ἓνα κρασάκι. Συγκεντρωνόμεσταν, λοιπόν, στὸ «ταβερνάκι τοῦ γιαιτροῦ» καὶ ἀρχίζε τὸ συμπόσιο, τὸ φαγοπότι. Τους ἐκλεκτοὺς μεζέδες παρασκεύαζε ἡ σύνευνος τοῦ γιαιτροῦ Μαρία, τὸ γένος Καραγιαννάκου, ποῦ με τόση ἀξιέπαινη φροντίδα καὶ ἀφοσίωση τοῦ συμπαραστάθηκε σ' ὅλη τοῦ τη ζωῆ.

Ὁ συμποσιάρχης (ὁ γιαιτρός) μετὰ τους πρώτους μεζέδες, ἔβαζε θέμα γιὰ συζήτηση καὶ γιὰ νὰ μειώσει τις υπερβολές, ποῦ σαφῶς δεν θα ἔδιναν λύση στὸ θέμα, ἐφάρμοζε τὸ «γιατρικό». Μία σειρά κουδουνιῶν αἰγοπροβάτων ἀνηρτημένη προδίκαζε τὸν κάθε παραλογισμό, τὸν ὁποῖο ὁ γιαιτρός τὸν ὀνομάτιζε «κοτσάνα». Ἀνάλογα με τὸ βαθμὸ τοῦ παραλογισμοῦ, ἀντίστοιχα υπήρχε ὁ βαθμὸς τοῦ κάθε κουδουνιοῦ. Τραβούσε, λοιπόν, τὸ λουράκι τὸ προσδεμένο ἐπὶ τοῦ ἐντὸς τοῦ κουδουνιοῦ κρεμασμένου πλήκτρου καὶ ὁ ὀμιλῶν καταλάβαινε Ὅταν ἡ ἐσφαλμένη σκέψη υπερέβαινε τὰ ἐσκαμμένα, τότε τραβούσε τὸ λουράκι τοῦ τελευταίου καὶ μεγαλύτερου κουδουνιοῦ, «τῆς τροκάνας», τῆς ὁποίας ὁ ἦχος ἦταν ἐκκωφαντικός. Τότε ἡ μεν ἡ ὀμήγυρη ξεσπούσε, με μία ἡπια εἰρωνικὴ διάθεση σε γέλια, ὁ δε ἐκστομῶν τὴν «κοτσάνα» ἔμενε ἐμβρόντητος, ἀφωνος καὶ ελαφρῶς ἐρυθριῶν. Ἀπὸ τὸ στάδιο αὐτὸ ὅλοι εἶχαμε περάσει καὶ τὸ «γιατρικό» διευθετούσε τὸν ἐσφαλμένο τρόπο τοῦ συλλογίζεσθαι!

Αείμνηστε ντοτόρε, ἠσύχαζε ἐν εἰρήνῃ, μακρὰν τοῦ ἐπίγειου ορυμαγδοῦ, δίπλα στὴν κοιμώμενη κόρη μου Παρασκευή, ἡ ὁποία πάρα πολὺ σε ἀγαπούσε.

Δημήτρης Γ. Λάσκαρις

Τα νέα μας

Ξηροκάμπι

Γάμοι: Η Σταυρούλα Ορφανάκου του Δημητρίου παντρεύτηκε τον Δημήτριο Λεονταρίτη του Βασιλείου. Η Πατρούλα Διονυσακοπούλου του Αθανασίου παντρεύτηκε τον Ευστράτιο Κονίδη του Ιωάννη. Η Σταυρούλα Σμπόγκου του Ηλία παντρεύτηκε τον Αθανάσιο Κοτσάκη του Μηνά.

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Μαρία Σκουριώτη χήρα Δημητρίου ετών 93. Παναγιώτα (Πίτσα) Σταθάκου χήρα Πέτρου ετών 81, Μάρθα Καπετανάκη χήρα Ευαγγέλου ετών 90. Παναγιώτα Καλκάνη χήρα Θεοφάνη ετών 86. Εύνομος Ιατρίδης του Πέτρου ετών 88. Ιωάννης Χουδάλης του Παναγιώτη ετών 85, Σταματική Χατζάκου χήρα Γεωργίου ετών 89. Ευγενία Καπονικολού χήρα Παναγιώτη ετών 90, Ευαγγελία Παπαδημητρίου χήρα Ευστρατίου ετών 83.

Παλαιοπαναγιά

Γάμοι: Η Δήμητρα Καλογεροπούλου του Θεοδώρου παντρεύτηκε τον Παναγιώτη Λάμπρο του Ιωάννη. Η Τριανταφυλλιά-Μαρία Δογαντζή του

Ηλία παντρεύτηκε τον Νικόλαο Σαλτουρίδη του Κωνσταντίνου.

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Κυριακούλης Δογαντζής του Ευστρατίου ετών 81, Δημήτριος Βλαχάκος του Παναγιώτη ετών 71.

Καμίνια

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Αντωνία Κρητικού χήρα Παναγιώτη ετών 85, Ηλίας Σταρόγιαννης του Πανάγου ετών 62.

Λευκόχωμα

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Αγγελική Αποσπόρου χήρα Γεωργίου ετών 91, Παναγιώτα Τσουλαμάνη του Βασιλείου ετών 78, Παναγιώτης Ηλαγάκης του Δημητρίου ετών 85. Σταυρούλα Κονίδη-Χριστογάμβρου (Toronto) ετών 95.

Ποταμιά

Γάμοι: Η Σωτηρία Παναγάκου του Γεωργίου παντρεύτηκε τον Χρήστο Δρέσκο του Δημητρίου.

Θάνατοι: Απεβίωσε ο Βασίλειος Γιαννόπουλος του Χρήστου ετών 79.

Πολοβίτσα

Θάνατοι: Απεβίωσε η Άννα Ξανθάκου του Γρηγορίου ετών 84.

Γοράνοι

Γάμοι: Η Αικατερίνη Μπακάλη του Ηλία παντρεύτηκε τον Παναγιώτη Κοκκορό του Άγι.

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Αντωνία Δούκα του Ευαγγέλου ετών 73, Μιχαήλ Δημητρακάκος του Γεωργίου ετών 77.

Άρνα

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Δήμητρα
Δρακάκου του Γεωργίου ετών 78,
Εύλιας Δρογκάρης του Βασιλείου ετών

98, Ηλίας Αθανασάκος του Γεωργίου
ετών 88.

Βιβή Ξ. Κωτσιοτοπούλου